انصار کربلا حصہ اول

عرف

سوانح عمری زہیر ابن القین

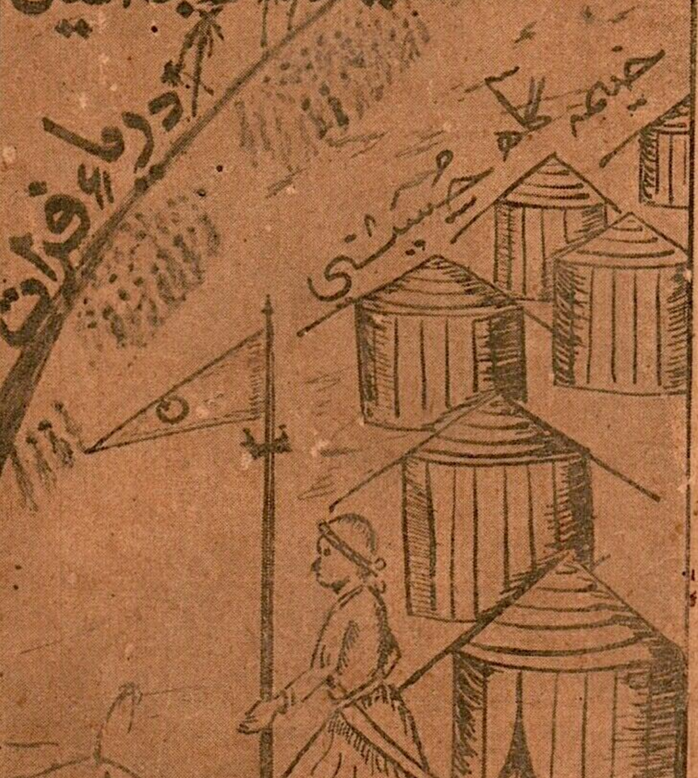
دریائے فرات
خیمہ گاہ حسینی

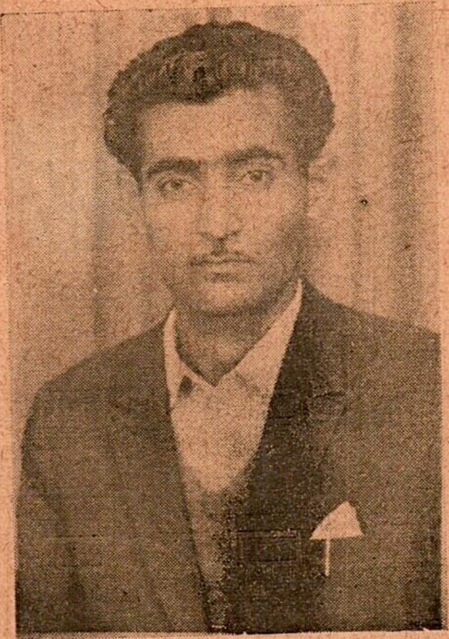

حاجي محمد عرف منور علي جعفري

انصار، كربلا

عرف

سوانحعمري حضرت زهير ابن القين
رضي الله عنه

حصہ اول

دارا و سڪندر سے وہ مرد فقير اولي
ہو جس كي فقيري ميں بوئے اسد الله

مؤلف

حاجي محمد عرف منور علي ولد الهڏنو جعفري
پهاڙ مري تعلقه ٽنڊه باگو

حرص ضلالت جي ڪنجي آهي

دفعه پهريون]   [ڪاپيون ۵۰۰

(سڀ حق ۽ واسطا قائم)

پيش لفظ

مسٽر حاجي محمد جعفري خواجه ساڪن ٻاهڙمري تعلقه ~~بدين~~ ٽنڊو باگو، شهداء ڪربلا مان هڪ شهيد حضرت زهير ابن القين جي سوانح حيات لکي مونکي مطالع لاءِ ڏني. مطالع بعد مونکي خوشي ٿي ته هن نوجوان ننڍيءَ عمر ۾ علم و ادب جو محاورو پيدا ڪري مذهبي خدمت ڪئي آهي. انشاءالله اڳتي علي وڌيڪ ترقي ڪندو. الله تعاليٰ کيس توفيق رفيق عطا ڪري ته شهداءِ ڪربلا جي شهيدن مان هر هڪ شهيد جي سوانح حيات لکي شڪريه جو مستحق ٿئي. هن محب اهلبيت جي محنت تي کيس داد ٿو ڏجي جو سليس سنڌيءَ ۾ هن ادبي خدمت انجام ڏني آهي. ڪار بڪثرت جي نڪته نظر مان کيس همٿائجي ٿو ته جي فرصت جي وقت ۾ مذهبي مضامين لکي شايع ڪرائيندو رهندو ته اهڙو ڏينهن به جلد اچي ويندو جنهن ۾ قوم جو هر فرد هن نوجوان جي تعريف مان نه ڍاپندو. هن کان اڳ سنڌيءَ ۾ حضرت زهير ابن القين جي سوانح نگاه مان نه گذري آهي. سمجهڻ ۾ اچي ٿو ته انهيءَ سوانح حيات لکڻ جو سهرو ۽ ثواب هن نوجوان جي نصيب جو حصو آهي.

هر ڪه خدمت ڪرد او مخدوم شد
هر ڪه خود را ديد او محروم شد

خادم الملت :- محمد هاشم عرف ميوه خان

گذارش

ماڻ هي ڪتاب پنهنجي پاءُ مرحوم غلام حسين جي
ياد ۾ منسوب ڪري ۽ هر مومن کي
عرض ڪندس ته هن ڪتاب جي
پڙهڻ کان اڳ هڪ دفع
سوره فاتحا ۽ قل هوالله
پڙهي مرحوم جي روح کي بخشين ۰

عاصي حاجي محمد اي- جعفري

فهرست

نمبر	عنوان	صفحو
۱-	تمهيد	الف - ب
۲-	حالات زهير رضه ابن القين	۱
۳-	ولادت باسعادت	۱
۴-	نالو	۱
۵-	والدين	۲
۶-	خاندان ۽ نشو و نما	۲
۷-	شهادت جي پيشنگوئي	۴
۸-	زهير ابن قين جي شادي خانه آبادي	۶
۹-	سڪونت	۷
۱۰-	مذهب	۸
۱۱-	حج جو ارادو	۹
۱۲-	منزل واقصيه ۾ امام سان ملاقات	۱۰
۱۳-	امام عليه السلام جو خطبو ۽ زهير رضه جو پر خلوص جواب	۱۵
۱۴-	حر جي روڪڻ تي زهير کي غصو اچڻ	۱۷

۱۵- رعب ۽ وفا ۱۹

۱۶- حضرت امام حسين عليه السلام جو خطبه ۽
زهير رضه جي محبت ۽ همدردي ۲۴

۱۷- فوج مخالف سان گفتگو ۲۹

۱۸- شب عاشور ۽ شهادت جو انتظار ۳۳

۱۹- مسئله امامت بابت سوال و جواب ۳۵

۲۰- حسيني فوج ۾ زهير رضه جو عهدو ۳۷

۲۱- زهير رضه جو علمدار لشڪر کي آماده ڪرڻ ۳۸

۲۲- زهير رضه جو ميدان جنگ ۾ واعظ ۴۰

۲۳- حر جي امداد ۴۵

۲۴- حضرت زهير رضه جي شهرت ۴۷

۲۵ ميمنه فوج حسيني تي لشڪر شام جو
تباهه ڪن حملو ۴۸

۲۶- زهير رضه جا امام عليه السلام وٽ تسڪين
ڏيندڙ ڪلما ۵۴

۲۷- نماز ظهر ۵۵

۲۸- حضرت زهير ابن القين جو ميدان جنگ ۾
وڙهڻ ۽ شهادت پائڻ ۵۷

٢٩- زهير رضه جو مرتبو ٦٤

٣٠- زهير رضه کي امام عليه السلام جو بيڪسي ۾ ياد ڪرڻ ٦٤

٣١- تجهيز و تڪفين ٦٧

٣٢- قاتل ٦٨

٣٣- زهير رضه جي آل محمد سان مودت و محبت ڪري دنيا ۾ سندس نالو قائم رهڻ ٦٩

٣٤- خاندان ٧٠

٣٥- زهير رضه جا همنام شهيد ٧١

٣٦- باب المراثي ٧٢

تمهيد

بسم الله الرحمان الرحيم

اڄوڪو مبارڪ ڏينهن آهي جو دل جو ارادو آهي ته ڪربلا جي مجاهدن مان هڪ مجاهد زهير ابن القين جو احوال لکي محبان اهلبيت کي پڌائجي ته هو انکان واقف ٿين نه رڳو ايترو بلڪ ان صاحب حسين عليه السلام جي زندگي تي به ڪجھ روشني وجهان، انهي لاءِ ته هرڪو ننڍو خواه وڏو پڙهي واقف ٿئي ته اهو پروانو ڪهڙي خاندان جي پيدائش آهي، اصل ڪٿي جو رهاڪو هو ۽ پوءِ ڪيئن حضرت امام حسين عليه السلام سان سات ۾ شامل ٿيو ۽ ڪهڙو حقيقي اثر هو جو اهو مجاهد حضرت امام حسين عليه السلام سان سوين سفر جون مصيبتون برداشت ڪري اچي ڪربلا جي ميدان ۾ تتل ريت تي ڪوفي ڪتن سان سامهون ٿيو اتي ڪهڙا ڪهڙا جوهر ڏيکاريائين ۽ ڪيئن پاڻ کي حضرت امام حسين عليه السلام شهيد راهه خدا تان قربان ڪيائين.

اڄ ڪلهه جي فضا ۾ انهن املهه ماڻڪن جي ايمان جي مضبوطي کي ياد ڪري اسين به موجوده وقت ۾ پنهنجو ڪامل ايمان و اعتقاد پنهنجي رهبرن ڏانهن رکون ۽ انهن جي الفت و موالات ۾ پنهنجي زندگي پوري ڪريون.

هن رسالي ۾ فقط اهي واقعات پيش ڪجن ٿا جن جو خصوصاً تعلق حضرت زهير ابن القين رضي الله عنه سان آهي. فقط

عاصي حاجي محمد عرف منور علي اي جعفري
ڀاڙ سري تعلقه ٽنڊو باگو

سوانحعمري زهير ابن القين

(١) حالات زهير بن القين رضه

زهير بن القين به عرب جي رهاڪن مان هڪڙوئي شخص هو جو پنهنجي شجاعت ۽ بهادري جي لحاظ کان مثالن ۾ ممتاز سمجهيو ويندو هو۔ فصاحت ۽ بلاغت کيس پنهنجي بزرگن کان ميراث ۾ ملي هئي.

(٢) ولادت با سعادت

اها تمام مبارڪ گهڙي هئي جڏهين زهير پيدا ٿيو هو، سندس ڄمڻ جي تاريخ ڪنهن معتبر ڪتاب مان نٿي ملي البته شاهه محمد حسن صابري چشتيءَ پنهنجي ڪتاب آئينه تصوف ۾ انهي ضرورت جو احساس ڪيو آهي ۽ پنهنجي ذاتي ذمه داري تي تحرير ڪيو آهي ته زهير رضه ٢٧ ذيقعد بروز سومر، فجر وقت مڪي معظمه ۾ پيدا ٿيو۔ والدين سندس نالو زهير رکيو.

(٣) نالو

زهرالشي عربي ۾ اڇي رنگ جي چمڪندڙ صاف

سٺرين شين کي چئبو آهي۔ انهي مان معلوم ٿئي ٿو ته حسين هو جو والدين سندس نالو زهير تجويز ڪيو.

(۴) والدين

پيءُ جو نالو قين هو جنهن جي عربي لغت ۾ معنيٰ ممڪن آهي ته سندن خاندان صنعت و حرفت کان مشهور هو۔ اهو تمام سٺو ڌنڌو آهي۔ لوهه جو ڌنڌو حضرت دائود نبي جي سيرت ۾ هو ۽ قدرت انجي هٿن ۾ اها قوت ڏني هئي جو لوهه کي آساني سان ورائي سگهندو هو۔ (هٿ لائڻ سان لوهه نرم ٿي ويندو هو)

قين به جناب سرور ڪائنات صلعم جي زماني ۾ ٿي گذريو آهي مگر اصحاب رسول جي حالات ۾ قين جو ڪٿي به ذڪر ناهي۔ ممڪن آهي ته روايت وارن کان قين جو نالو نظرانداز ٿي ويو هجي.

شيعه نقط نظر کان ايترو ثابت آهي ته حضور اڪرم صلي الله عليه و آله وسلم زهير جي ماءُ پيءُ جي شفاعت جو وعدو ڪيو هو۔

(۵) خاندان ۽ نشو و نما

ڏاڏي جو نالو قيس هو جو اشراف عربن مان هو۔ ماءُ پيءُ جي فخر جي لاءِ هي ڪافي آهي ته پيغمبر عربي جي عهد ڪرامت مهد ۾ ”خير القرون“ جو

مصداق ٿيو. قبيلہ بجل ۾ پيدا ٿيو. بجل عرب جي قبائل ۾ تمام مشهور ۽ ذيعزت قبيلہ آهي. انجي مورث اعليٰ هئڻ جو فخر يمن جي هڪ عورت کي حاصل آهي، جنهن جو نالو "بجيلہ" هو. انهي قبيلي جو هر شخص بجلي چيو وڃيٿو، جنهن مان عمر بن عتبہ البجلي ۽ عيسيٰ بن عبدالرحمان بجلي تمام مشهور ماڻهو ٿي گذريا آهن. صوفيائي ڪرام جي تحرير مان معلوم ٿيو تہ ولادت مڪہ ۾ ٿي. بجلي هئڻ جي حيثيت کان ظاهر آهي تہ يمن ۾ پيدا ٿيا. ائين ممڪن آهي تہ ماءُ پيءُ يمن جي رهڻ وارا هجن ۽ سفر حج جي سلسلي ۾ مڪہ معظمہ ۾ انهن وٽ هي فرزند نرينہ پيدا ٿيو هجي ۽ وري وطن کان هجرت ڪري مديني رسول ۾ آيا هجن. زهير رضہ نندپڻ جي زماني ۾ مديني ۾ هو ۽ پنهنجي حسن سيرت و حسن صورت کان مديني جي ذرن ذرن ۾ آفتاب بنجي چمڪندو رهيو. سندس حضرت امام حسين عليہ السلام سان نندپڻ کان وٺي محبت هئي ۽ نبي زادي جي سامهون راند ڪرڻ وقت ان جي قدمن شريفين جي خاڪ ڪٺي اکين کي لڳائيندو هو.

خطيب اهلبيت جناب علامہ شيخ جعفر شوستري

طاب ثراه جي راءِ آهي- ته زهير بن قين حضرت امام حسين عليه السلام جو ننڍپڻ جو دوست هو- جنهن ٻار جي فرزند رسول سان نشو و نما تي هجي، انجي ذهن، عقل و شعور جي لاءِ ڇا چئجي•

(٦) شهادت جي پيشين گوئي

زهير کي به اصحابي رسول چئي سگهجي ٿو ۽ صغرالسني ۾ اصحاب رسول به هن لاءِ پيشين گويون ڪيون هيون- ننڍپڻ جي زماني ۾ قيافه شناس ماڻهن جي زبان سان هن جي زرين مستقبل تي ڪيترا دفع پيشين گويون ڪيون ويون.

(١) جناب سرور ڪائنات صلوات الله و سلامه عليه زهير کي ننڍپڻ ۾ ڏسي واقعه ڪربلا ۾ شريڪ هئڻ جي خبر ڏني جيئن ته جناب علامه شيخ جعفر شوستري نجفي زهير رضه بن قين جي حالات ۾ فرمايو آهي•

زهير رضه تازو هدايت يافته هو- اهل تحقيق چوندا ته هي اهو ٻار آهي جو جڏهين پيغمبر خدا ڪنهن رستي تان وڃي رهيو هو ۽ انهي ٻار کي راند ڪندي ڏٺائون تڏهين گود ۾ کڻي پيار ڪيو- اصحابن تعجب سان پڇيو هي ڪير آهي فرمايائون هي ڇوڪرو منهن جي حسين کي تمام دوست رکي ٿو- هڪڙي ڏينهن

مون ڏٺو ته حسين عليہ السلام جي روبرو راند پئي ڪيائين ۽ حسين عليہ السلام جي پيرن جي مٿي ڪنيو پئي بوسه ڏنائين، جبرئيل مونکي ٻڌايو ته هي ڪربلا ۾ حسين جي نصرت ڪندو-

اها روايت عام طور حبيب ابن مظاهر جي شان ۾ ٻڌائي ويندي آهي، مگر اصل روايت ۾ (ٻچو) ڇوڪري جنهو نالو لکيل ناهي انهي ڪري صحيح فيصلو دشوار آهي. جناب شيخ جعفر کي شهرت ڪان اختلاف آهي: ۽ انهي جو خيال زهير رض بن قين جي طرف آهي تنهن ڪري امڪان آهي ته اهو زهير رض ئي هجي؛ انهي روايت کي علامه مجلسي عليہ الرحمه نقل فرمايو آهي. عالم جليل سيد محمد مهدي بن سيد محمد جعفر موسويءَ آخر حديث ۾ هيئن اضافو ڪيو آهي- ته آنحضرت صلعم ڇوڪري کي پيار ڪرڻ بعد فرمايو:- آئون انهيءَ جو قيامت ڏينهن شفاعت خواهه ٿيندس ۽ ان جي جلالت قدر ڪان انهيءَ جي ماءُ وليءَ کي به بخشائيندس.

(٢) سلمان رض فارسي جنهن کي پيغمبر خدا جي سرڪار ڪان علم اولين و آخرين عطا ٿيو هو انهي به زهير رض بن قين جي شهادت جي خبر ڏني آهي- هي

اهو وقت آهي جڏهين بلنجر جي لڙائي خليفه ٽئين جي زماني ۾ فتح ٿي ۽ مسلمان فتحياب و منصور ٿيا ۽ مال غنيمت پاڻ ۾ تقسيم ڪرڻ لڳا تڏهين سلمان زهير رضه جو فاتحانه شان ڏسي چيو ۔

"توهان ماڻهو مال غنيمت ۽ پنهن جي ڪاميابي ڪان خوش ٿي رهيا آهيو، مگر جڏهين جوانان آل محمد جي حمايت ۾ جنگ ڪندا، تڏهين انهي ڪان زياده مسرور ٿجو" بعض مورخين جي راء آهي ته اها پيشنگوئي سلمان باهلي جي هئي جو انهي جنگ ۾ سردار لشڪر جي حيثيت ۾ شريڪ هو- مورخ ابن اثير ظاهر ڪيو آهي ته اهي الفاظ جنجو ترجمو مون ڪيو آهي اهو سلمان فارسي جي زبان معجز بيان جو آهي ۔

(۷) زهير بن قين جي شادي خانه آبادي

سن بلوغ کي پهچڻ بعد هڪڙي شريف خاندان جي معزز عورت دلهم (ديلم) بنت عمر سان سندس عقد ٿيو. اها پرده نشين خاتون دوستدار اهلبيت اطهار هئي، ۽ زهير جي حيثيت واقعه ڪربلا ۾ هڪ مجرد شخص جي نه هئي جو بغير سوچڻ سمجهڻ جي فرزند فاطمه تي نثار ٿيو هو، بلڪ پاڻ گهرو ڪمن جي پابندين ۾ جڪڙيل هو ۔ انهي جي قرباني ضروري بلڪ نهايت

ضروري هئي. پيغمبر اسلام جي هيءَ قدر شناسي آهي جو شادي شده شخص جي عمل جي جزا غير شادي شده نوجوان کان زياده قرار ڏني اٿن. ”حديث شريف ۾ آهي ته ٻه رڪعتون نماز شادي شده مرد جون بهتر آهن ستر رڪعتون نماز کان انهي شخص جي جنهن نڪاح نه ڪيو هجي.“ ٻي حديث شريف ۾ رسولخدا صلعم فرمايو آهي ته مرد جو پنهن جي ٻارن ٻچن ۾ وهڻ خداوند عالم جي نظر ۾ منهن جي هن مسجد ۾ رهي ماهه رمضان جي ڏهن ڏينهن جي عبادت ڪرڻ کان بهتر آهي. زهير شهادت جي شوق ۾ پنهن جي خوشگوار زندگي کي خيرباد چئي هڪڙو مثال قائم ڪيو ۽ ٻڌايائين ته حمايت دين دنيا ومافيها کان بهتر آهي.

(٨) ”سڪونت“

زندگي جو آخرين دور ڪوفي ۾ پنهنجو وطن ڪري گذاريائون. مومن کي ڪوفي جو نالو ٻڌي اهو خيال نه ڪرڻ گهرجي تــه زهير به عام ڪوفين وانگر بيوفا هو مگر ڪيترن ئي ڪوفين پنهن جي جان جناب سيدالشهدي عليه السلام تان نثار ڪئي آهي.

حسن ز بصره بلال از حبش صهيب از شام
ز خاک مکه ابوجهل اين چه بوالعجبي است

(٩) "مذهب"

جناب علي مرتضيٰ جي خلاف صفين ۽ جمل جي ميدان ۾ جيڪي مورچه بنديون ٿيون انهي جي بعد مسلمانن ۾ فرقه بندي جي وبا ڦهلجي ويئي ۽ پيغمبر اسلام جا ڪلمه گو علوي و عثماني ٻن فرقن ۾ تقسيم ٿي ويا، جيڪي حضرت علي عليه السلام جي حلقه بگوش ٿيا، انهن کي علوي سڏيائون ۽ جيڪي حاڪم شام جي زير اثر ٿيا انهن کي عثماني سڏيائون. ظاهري نظر ۾ زهير به انهي خلفشار ۾ تڪليف واري زندگي بسر ڪئي. انهي ڪري ان کي به عام طور عثماني سمجهڻ لڳا. ان جي شروعاتي زندگي ڏسڻ سان ضرور هي سوال پيدا ٿئي ٿو ته جنهن جي نشو و نما فاطمه جي لال سان هجي، جيڪو ننڍپڻ ۾ فرزند بوتراب جي قدمن مبارڪن جي خاڪ کي سرمه سمجهندو هجي، اهو سن تميز کي پهچڻ بعد ڪيئن عثمانيت ۾ جذب ٿي سگهي ٿو.

عام طور مذهبي انقلاب جا جيڪي سبب ٿي سگهن ٿا انهن ۾ ماحول کي وڏو دخل آهي ۽ گهڻو ڪري ضعيف الاعتقاد نوجوانن ۾ شادي جي بعد ڪيتري تبديلي پيدا ٿي ويندي آهي. زهير جي بيبي

خوش قسمتي سان دوستدار اهلبيت هئي. ڪربلا جي حادثه عظميٰ ۾ انجي شريڪ هئڻ بابت پيشينگوئيون ٿي چڪيون آهن. انهن سڀني ڳالهين کي پيش نظر رکڻ بعد زهير رضه ڪيستائين اهلبيت کان بيتعلق رهي سگهيو ٿي، يقيناً ڪنهن موقع يا مهل لاءِ منتظر هو. حتيٰ ڪ اهو پر آشوب تڪليفن وارو زمانو به اچي ويو، جو ڪوفي جي حڪومت جي واڳ عبدالله بن زياد جي هٿ ۾ آئي ۽ شهر جي فضا روز بروز خراب ٿيڻ لڳي. بني اُميه جنگے لاءِ تيار ٿي ويا. هاڻي زهير رضه به سمجهو ته دنيا ۾ انقلاب ٿيڻ وارو آهي. ڪجهه سوچي وطن ڇڏڻ لاءِ تيار ٿيو.

(١٠) حج جو ارادو

حج جي قصد سان سنه ٦٠ هجري ۾ ترڪ وطن ڪيائين. اهل و عيال کي وٺي مڪي معظم ۾ پهتو. حج آخري ڪري واپس وڃي رهيو هو ته تڪميل دين جي منزل نظر آئي ۽ رستي ۾ ڪيس ديني راهنما حضرت امام حسين ابن عليءَ جو قافلو مليو. زهير رضه امام جي فروگاهه (منزل گاهه) کان دور رهيو ٿي. جي ڪڏهن آقائے ڪونين منزل کان اڳتي وڌيو ٿي، ته زهير رضه منزل تي قيام ڪيو ٿي ۽ جيڪڏهن امام

منزل تي رکيو ٿي ته زهير رضه پنهنجي قافلي کي اڳتي وڌايو ٿي. انهي طرزعمل جي سببن تي غور ڪيو وڃي ۽ هيئن چئجي ته زهير رضه کي امام سان ملاقات جو انديشو منزل کان دور رهڻ تي مجبور ڪيو ٿي يا هيئن به ممڪن آهي جو زهير سمجهيو ٿي ته نبي زاده سان اهي پردي دار بيبيون به آهن جنجي در تي سردار انبياء به بغير اذن قدم نٿي رکيو انهيڪري هو حرمسرا کان دور رهيو ٿي.

(۱۱) ”منزل واقصيه ۽ امام سان ملاقات

انسان جي ضمير بد جي صحيح راء تيستائين قائم نٿي ڪري سگهجي، جيستائين اهو لب ڪشا نه ٿئي. آخر زهير جي طرزعمل کان اهو راز فاش ٿيو ۽ حسن اتفاق سان اڳتي هلي هڪڙي منزل تي خادم مخدوم پاڻ ۾ مليا. جتي رسول زادي قيام ڪيو اتي زهير رضه به ترسڻ لاءِ مجبور ٿيو. هيستائين مڪي معظم کان زهير رضه جناب امام حسين عليه السلام سان همسفر ۽ همطريقي هو، مگر (۱) ته بني اُميه جي مخالفت ۽ ظلم و تعدي ڪاز (۲) ته حضرت امام حسين عليه السلام سان پرديدار بيبين جي هئڻ ڪري منزل تي پهچڻ ڪري هڪڙيءِ جاءِ خيمه نٿي هڻيون ۽ هميشه دور ٿي

رهيو- منزل ثعلبيه تائين ته ائين ئي ٿيو، مگر جڏهن حضرت امام حسين عليه السلام چوٿين منزل واقصيه تي پهتو، تڏهن زهير رضه جي ڪيئن امام عليه السلام سان ملاقات ٿي تنهن جو ذڪر ٻڌو:-

هن ڳالهه تي سڀئي تاريخون يڪراءِ متفق آهن ته زهير رضه صبح جي وقت پنهنجي قافلي جي ماڻهن سان ناشتي (نيرن) لاءِ دسترخوان تي ويٺي چڪو هو ته ايتري ۾ هڪڙي قاصد اچي جناب امام حسين عليه السلام جي طرفان زهير رضه کي ٻڌايو ته اي زهير ابن القين توکي جناب حضرت امام حسين عليه السلام سڏايو آهي- اهي سڀئي جيئن ته گروه بني اميه کان نهايت خوفزده هئا، ۽ تنهنڪان سواءِ جگر گوشهٔ رسول جناب امام حسين عليه السلام جي طلبي جو مضمون ٻڌي نافرماني به آسان نٿي سمجهائون تڏهن اهو پيام ٻڌي سڀني اهو ڪنيل لقمه پنهنجي هٿ مان ڇڏي ڏنو (رکي ڇڏيو) ۽ مدهوشي جي عالم ۾ سڀ حيرت ۾ پئجي ويا- انهي غور و فڪر جي پريشاني ۾ هرڪنهن پنهنجو سر جهڪايو ۽ كانهم علي رؤسهم الطير جا پورا پورا مصداق بنجي ويا (اهو هڪ عرب جو محاورو آهي انهي جو استعمال اهڙي وقت ۾ ڪيو ويندو آهي جـــو نهايت تحير و

سگهڻ جو وقت هجي معنيٰ انهي جي اها آهي ته جڻ انهنجي مٿي تي پکي ويٺل آهن جنجي اڏامي وڃڻ جي خوف کان اهي حرڪت نٿا ڪري سگهن) انهن جي انهي غور و فڪر ۽ پس و پيش جي عين حالت ۾ ديلم بنت عمر زهير ابن القين جي بيبي اٿي بيٺي ۽ پنهن جي شوهر کي مخاطب ٿي چيائين واه سبحان الله فرزند رسول خدا صلي الله عليه و آله و سلم پنهنجو خاص ماڻهو تنهن جي لاءِ موڪلي ۽ توکي شرف کان خود اعزاز بخشي ۽ تون انجي دعوت قبول نه ڪرين ۽ ڇو وڃڻ ۾ غور و فڪر ڪرين ٿو۔ اٿو جلدي ڪريو ڏسو ته ڇا ٿا فرمائين۔ استغفرالله ربي- اجان ايترو ٻڌائين مس ته انجي مردانه غيرت، انجي عقيدت و ارادت ۾ هڪ غير معمولي جوش پيدا ٿيو ۽ زهير ابن القين بي اختيار ٿي پنهنجي جڳهه تان اٿيو ۽ اچي امام عليه السلام جي خدمت ۾ حاضر ٿيو۔ ڪيتري وقت تائين حضرت جن سان ڳالهيون ڪندي رهيو- وري جڏهن خيمه ڏانهن واپس آيو تي تڏهين ڪلندي خوش ٿيندي آيو ۽ سندس چهرو مثل چمڪندڙ سج جي هو۔ ايندئي اچي حڪم ڏنائين ته اسانجا خيمه اُکوڙيو ۽ اسانجي مال و اسباب کي لشڪر امام حسين ۾ پهچايو ۽ اسانجا خيمه جناب

امام حسين عليه السلام جي لڳ قائم ڪيا وڃن. ائين چئي پوءِ پنهنجي خوش عقيده زوجه وٽ ويو ۽ پنهنجي زوجه ديلم کي چيائين ته مون توکي طلاق ڏني ۽ توکي اجازت آهي ته تون پنهنجي مائٽن وٽ واپس وڃ. ائين گوارا نٿو ڪريان ته تون قيدي ۽ اسير ٿي ۽ لٽجڻ جون مصيبتون ڪٽين. مون ته پڪو ارادو ڪيو آهي ته پنهنجي جان امام حسين عليه السلام تي فدا ڪندس. ائين چئي تمام مال متاع پنهنجي چاچڻ کي پنهنجي زوجه ديلم سان گڏ سپرد ڪيو ۽ انهن کي چيائين ته هن کي پنهن جي قبيلي تائين پهچائجو. ويچاري ديلم نهايت حيرت ۾ پئجي وئي ۽ پنهنجي شوهر کي رخصت ڪرڻ وقت روئي هيئن چيائين خاز الله لک اسئلک ان تذ کرني في القيمة عند جد الحسين عليه السلام - اي زهير پروردگار عالم تنهن جي لاءِ خير عطا فرمائي، منهن جي توکي هيءَ التجا آهي ته قيامت جي ڏينهن جناب امام حسين عليه السلام جي ناني وٽ انهي جي خدمت ۾ منهن جي ذڪر سفارش کي نه وسارج.

بروايت خواجه احمد اعثم ڪوفي پنهن جي فتوحات ۾ لکيو آهي ته بيبي ديلم زوجه زهير بن القين رضي الله عنها شوهر جي اها تقرير ٻڌي هي جواب ڏنو ته تون

فرزند مرتضيٰ عليہ السلام؛ جي رڪاب ۾ حاضر رهي پنهن جي جانبازي جو جوهر ڏيکاريو تہ پوءِ آئون ڪيئن نہ دختر محمد صلي الله عليہ و آلہ و سلم جي حضور ۾ رهي سعادت ابدي حاصل ڪريان. پنهن جي خالص الايمان ۽ ڪامل الاعتقاد بيبي جو اهڙو پراثر جواب ٻڌي زهير کي سواءِ مان جي ٻيو ڪجهہ نہ ڪرڻو پيو. اتان اٿي زهير رضہ پنهن جي همراهن وٽ آيو ۽ انهن مان هرهڪ کي مخاطب ٿي چوڻ لڳو تہ آءٌ عام طور توهان کي اجازت ڏيان ٿو، تہ توهان مان جيڪو شخص چاهي اهو منهن جي همراهي ڪري ۽ جيڪو وڃڻ گهري اهو پنهن جي راهہ وٺي. آئون بخوشي و رغبت انهي کي رخصت ڏيان ٿو. هي منهن جو آخري عهد آهي مگر آءٌ توهان ماڻهن کي رخصت ڪندي، حضرت سلمان فارسي رضي الله عنہ جو تذڪرو بيان ڪريانٿو. انهنکي ٻڌي وٺو. جنهن وقت غزوه بحرين ۾ اسان ۽ انهي جو ملڻ ٿيو (گڏياسون) ۽ خدا سبحانہ تعاليٰ انهي جنگ ۾ اسانکي فتح عنايت فرمائي ۽ غنيمت جو مال اسان جي هٿ ۾ آيو تڏهن سلمان رضہ اسان ماڻهن کي مخاطب ٿي فرمايو افرحتم بما فتح الله عليكم فقلنا نعم قال اذا ادركتم سيد شباب آل محمد تكونوا اشد فرحاالقتالكم معه

مما اصبتم اليوم من الغنائم فاقا افافاستود عكم الله تعاليٰ يعني موجوده فتح جيڪا توهانکي حق تعاليٰ عنايت فرمائي آهي توهان خوش ٿيا يا نه؟ اسان عرض ڪيو ته بيشڪ اسانکي خوشي حاصل ٿي آهي. جناب سلمان رضه فرمايو ته جنهن وقت اوهين سيد جوانان آل محمد جي رڪاب ۾ قتال ڪريو ته توهان کي واجب ٿيندو ته انهي ڏينهن اڄ جي حصول نعمت کان زياده خوشي حاصل ٿئي ڇو ته انهي ڏينهن غنيمت جنات عدن توهان جي قسمت جو حصه ٿيندي. پس آءٌ اڄ اوهان کان وداع ڪريان ٿو ڇو ته آءٌ انهي وقت تائين زنده نه رهندس.

بهرحال زهير ابن القين البجلي منهنجي باوفا ۽ خالص الاعتقاد ٻيبي سان جناب امام حسين عليه السلام جي خدمت ۾ حاضر ٿيو ۽ حضور جنسان معرڪي ڪربلا ۾ درجهء شهادت تي فائز ٿيو جنهنجو اڳتي ذڪر ايندو.

(٣) امام عليه السلام جو خطبه ۽ زهير رضه جو پر خلوص جواب

هيءَ نائين منزل ذي خم جي ڪري ڇٽي وڃي ٿي- هن منزل کان اڳي جناب امام حسين عليه السلام هڪڙو خواب ڏٺو هو جنهن موجب سمجهي ويو ته هاڻي منهنجو وقت شهادت قريب آهي. تنهنڪري انهي منزل تسي

پهچي جناب امام حسين عليه السلام پنهنجي اصحابن جي سامهون هيٺيون خطبه ارشاد ڪيو جنهن ۾ حمد و ثنا باري جي بعد فرمايائون:-

ت. اي محبو هن معامله جيڪا صورت اختيار ڪئي آهي اها توهان سڀني جي پيش نظر آهي ۽ توهان ڏسي رهيا آهيو ته يقيناً دنيا جو رنگ بدلجي چڪو آهي انهي جون نيڪيون گم ٿي ويون آهن ۽ ڪجهه انهي مان آثار خير باقي آهن- باطل جو دور دوره آهي ۽ حق تي عمل ڪرڻ وارا ڪونه رهيا آهن- انهي صورت ۾ مومن يقيناً خدا جي ملاقات جو آرزومند هوندو آهي- منهنجي نزديڪ ته موت جي صورت ۾ شهادت جهڙي نعمت آهي، ۽ انهن ظالمن سان زنده رهڻ جان جو وبال آهي- انهي خطبي جو مقصد صرف اصحابن کي انجام کان واقف ڪرڻ ۽ انهن جي ارادن ۾ مضبوطي پيدا ڪرڻ آهي- ٿي سگهيٿو ته انهي تقرير کي ٻڌي اصحابن جي طرفان به پنهنجي الفت جي نيت جو اظهار ٿئي- زهير رضه کي انهي لاءِ احساس ٿيو ته آءُ هن جماعت ۾ تازو شريڪ ٿيو آهيان انهي ڪري مونکي اهڙي موقعي تي اڳرائي ڪرڻ جو پورو حق حاصل ناهي ليڪن انجي قلبي جوش ۽ ولوله انکي آرام ڪرڻ جي

اجازت به نه ڏني. خطبه ختم ٿيندئي اٿي بيٺو ۽ اصحابن کان هنن الفاظن ۾ تقرير ڪرڻ جي اجازت گهريائين ته توهان ماڻهو ڪجهه چوڻ گهرو ٿا يا آئون چوان؟ اخلاق و مروت کان بلڪل بعيد هو جو اهي روڪين ها ليڪن سڀني يڪزبان ٿي چيو توهان تقرير ڪريو. زهير رضه حمد و ثنا الاهي جي بعد چيو:- اي فرزند رسول الله صلي الله عليه و آله و سلم خدا اوهانجي رهنمائي ڪري. اسان سڀني اوهان جي ارشاد کي ٻڌو. والله اگر ائين به ٿئي جو توهان جي نصرت و رفاقت کان دست بردار ٿيون ۽ دنيا اسانجي لاءِ دين بنجي ۽ اسين هميشه لاءِ انهيءَ ۾ رهڻ وارا هجون تڏهين به اسين دنيا ۾ رهڻ سان توهان جي ئي بيعت کي اختيار ڪنداسون.

(۱۳) حر جي روڪڻ تي زهير رضه کي غصه اچڻ

انهي نائين منزل ذيخم کان طرماح ابن عدي انهي ننڍڙي قافلي جو رهبر بنيو ۽ عام رستي کي ڇڏي هڪڙي اندروني رستي کان روانو ٿيو. حر جو لشڪر به انهي حسيني قافلي جو نگران بنجي گڏ پئي هليو. ڪنهن وقت ٿورو اڳتي هليو ٿي ته ڪنهن وقت ٿورو پٺيان آيو ٿي. اهڙي طرح جناب امام حسين عليه السلام

پنهنجي قافلي سميت زمين نينوا کي بلڪل ويجهو پهچي ويو، ايتري ۾ هڪڙو قاصد نهايت تيزي سان ڪوفي جي طرف کان ايندو ڏٺاءِ جنهن اينديئي پنهنجي ڪمان ڪلهي تان لاٿي. ٻنهي لشڪرن جا ماڻهو انهي جي انتظار ۾ بيهي رهيا. انهي قاصد ويجهو پهچي خاص ڪري جناب امام حسين عليه السلام جي طرف ڪوبه ڌيان نه ڏنو. ايتري قدر جو حضرت جنڪي سلام به نه ڪياءِ. ابن زياد جو ڏنل خط حر جي حوالي ڪياءِ. حر اهو خط وٺي انهي جي عبارت اهڙي ته بلند آواز سان پڙهي جو ٻنهي طرفن جي لشڪرن حرف به حرف ٻڌي. انهي خط جي عبارت هيءَ هئي ته اي حر جنهن وقت منهنجو هي قاصد ۽ منهنجو هي فرمان تو وٽ پهچي انهي وقت يڪدم حسين کي قيد ڪري، ڪنهن اهڙي جڳهه مجبور ڪر جتي آب وگاهه ۽ ڪابه محفوظ جاءِ نه هجي ۽ مون هن قاصد کي حڪم ڏنو آهي ته جيستائين تون انهي حڪم جي تعميل نه ڪرين تيستاءِ تو سان گڏ رهي ۽ بعد ۾ اچي مونکي انهي جي خبر ڏئي. والسلام - بهرحال حر ابن يزيد رياحي انهي خط جي مضمون کان امام کي آگاهه ڪيو ۽ ابن زياد جي حڪم جي تعميل تي آمادگي ظاهر ڪئي. امام عليه السلام

فرمايو اسانکي ڳوٺ نينوا ۾ قيام ڪرڻ ڏيو جو هتان نزديڪ آهي يا انهي جي ويجهو غاضريه ۾ يا انهي جي ويجهو سته آهي ليڪن حر انهي کان انڪار ڪيو ۽ چيائين ته مونکي حڪم آهي ته اهڙي جڳهه قيام ڪرايان جتي گاهه ۽ پاڻي نه هجي. انهي وقت زهير رضه چيو اي فرزند رسول هنن ماڻهن سان جنگ ڪرڻ آسان آهي بنسبت انهي فوج جي جو انهي جي بعد اچڻ واري آهي، يقين سمجهه انهي بعد ايترو لشڪر ايندو جنهن سان لڙائي ڪرڻ جي طاقت اسان ۾ نه هوندي. حضرت جن فرمايو آءٌ جنگ ۾ ابتدا ڪرڻ نٿو گهران. تڏهن زهير رضه چيو چڱو ڀلا هن ڳوٺ ڏانهن هلو جو فرات جي ڪناري تي محفوظ آهي انجو نالو عقر آهي. جي جيڪڏهين انهن اتان به روڪيو ته پوءِ اسين جنگ ڪنداسون. حضرت امام حسين عليه السلام انهي کي به مناسب نه سمجهيو. حر جي روڪيندي ٿوري ئي عرصي ۾ جناب امام حسين عليه السلام پنهنجي وفادار رفيقن سان ارض ڪربلا ۾ پهچي ويو. اها ٻي ماهه محرم سنه ٦١ هجري جي هئي.

(١۴) رعب ۽ وفا

تاريخ ٣ ماهه محرم (ڪن جي قول موجب ٦

تاريخ جو) اهو منحوس ڏينهن هو جو انهي ڏينهن سپه سالار لشڪر شام ڪربلا جي زمين تي وارد ٿيو. اچڻ شرط پنهنجي ضروري انتظام کان فراغت بعد انهي عمر بن سعد، عمره ابن قيس خمسي کي سڏائي جناب امام حسين عليه السلام جي خدمت ۾ موڪليو ته وڃي پڇي اچي ته توهانجو هن طرف ڪيئن اچڻ ٿيو آهي ۽ ڪهڙو ارادو آهي. عروه انهن ماڻهن مان هو جن امام عليه السلام جي خدمت گرامي ۾ خط لکيا هئا. تنهنڪري انهي بروقت جواب ڏنو ۽ چيائين ته معاف ڪريو منهنجي عيوض ٻئي ڪنهنکي موڪليو. عمر بن سعد جناب امام حسين عليه السلام ڏانهن جنهنکي به موڪليو ٿي تنهن پنهنجو منهن لڪايو ٿي ۽ قطعي انڪار ڪيو ٿي. ڪيترين ڪوشش بعد ڪثير ابن عبد الله شعبي جو شرير ترين مردم و خونخوار سپاهي هو، تنهن پيغام پهچائڻ جو وعدو ڪيو ۽ وڃڻ لاء تيار ٿيو. تڏهن عمر بن سعد کي چوڻ لڳو ته آئون وڃان ٿو ۽ اگر تون حڪم ڏين ته هينئر جو هينئر انجو سر به ڪٽي اچان. بهرحال ڪثير جناب امام حسين عليه السلام جي خدمت ۾ ويو جڏهن خيمهء مطهر جي قريب پهتو تڏهن ابو ثمامه صيداوي رضي الله عنه انکي ايندو ڏسي امام عاليمقام کي عرض

ڪيو، اصلحڪ الله يا ابا عبدالله ڪثير ابن عبدالله جو سيني ڪوفين ۾ تمام زياده مايئہ فساد آهي اوهان جي خدمت ۾ اچڻ گهري ٿو. اهو عرض ڪري ابو ثمامہ صيداوي ٻاهر هليو آيو ۽ ڪثير کي روڪي چوڻ لڳو تہ جيڪڏهين تنهنجو ارادو جناب امام حسين عليہ السلام جي حضور ۾ وڃڻ جو آهي تہ پنهنجا هٿيار کولي رکہ. انهي چيو تہ آئون پنهنجا هٿيار نہ رکندس. اگر امام عاليمقام ٻڌندو تہ آءٌ بہ خدمت رسالت ان سان عرض ڪندس ۽ جيڪڏهن هو نہ ٻڌندو تہ آئون هليو ويندس. تڏهن ابو ثمامہ رضي الله عنہ چيو تہ آئون تنهنجي تلوار رکي وهان ٿو تون خدمت امام ۾ وڃي پنهنجو عرض پيش ڪر ڇوتہ تون اهڙي طبيعت جو ماڻهو آهين جو آئون توکي چڱيءَ طرح سڃاڻان ٿو. ڪثير بن عبدالله کي اهو ٻڌي تمام غصو اچي ويو ۽ ابو ثمامہ صيداوي سان ڪيتري دير تائين بحث ڪندي رهيو مگر انهي جان نثار انهي شرير کي بغير هٿيار رکڻ جي وڃڻ نہ ڏنو تڏهن لاچار اهو شقي واپس هليو ويو.

ڪثير جي واپس وڃڻ بعد عمر بن سعد قرة ابن قيس الحنظلي کي سڏايو ۽ جناب امام حسين عليہ السلام جي خدمت ۾ روانو ڪيو. جڏهين اهو خيمہ مقدس جي

قريب پهتو تڏهين جناب امام حسين عليہ السلام جي نظر انهي تي پيئي- اصحابن کي فرمايائون تہ اوهان مان ڪوبہ شخص هنکي سڃاڻندو آهي. حبيب ابن مظاهر رضي الله عنه عرض ڪيو تہ هي ماڻهو قبيلہ بني حنظلہ مان آهي ۽ قرابت ۾ منهنجو ڀائيچو آهي هنجي مونسان محبت آهي تنهن ڪري حسن عقيدت سان پيش ايندو آهي. حبيب قرة جو امام سان تعارف ڪرائي رهيو هو، جڏهن قرة بلڪل ويجهو آيو تڏهن زهير ابن القين رضي الله عنہ انهي کي روڪي پڇيو تہ تنهنجي هتي اچڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟ ڇاجي واسطي آيو آهين؟

قرة تمام نرمي سان جواب ڏنو تہ عمر بن سعد جي طرفان ڪجهہ پيغام کڻي جناب امام حسين عليہ السلام جي خدمت ۾ حاضر ٿيو آهيان. قرة اڃان بہ ڪجهہ وڌيڪ چيو تہ اگر مون کي حضوري جو شرف عطا فرمايو ويندو تہ خدمت ۾ عرض ڪندس.

زهير ابن القين رضي الله عنه فرمايو چڱو هٿيار کولي رکو. قرة انهي وقت حبا و کرامة ڇڏي پنهنجا سڀئي هٿيار رکيائين ۽ جناب امام حسين عليہ السلام جي خدمت ۾ حاضر ٿي تمام عاجزي سان آداب سلام بجا آندو ۽ امام جي قدمن مبارڪن کي چمڻ لڳو- جناب امام حسين

عليہ السلام جوابِ سلام ڏيئي نهايت خلق سان انهيڪي پنهنجي قريب وهاريو.

قرة (اچڻ جو باعث ٿو پڇي) حضور جن هيتري دور دراز راهہ طئي ڪري هن سر زمين تي ڪيئن تشريف وٺي آيا آهن؟

حضرت امام حسين عليہ السلام:- اي قرة شهر ڪوفي جي رئيسن مونکي دعوت ڏيئي گهرايو ۽ مون انهن جي دعوت قبول ڪئي هاڻي جيڪڏهن منهنجي نسبت انهنجي راء خلاف ٿي ويئي آهي ۽ منهنجي اچڻ کي هو چڱو نٿا سمجهن ته ڀلي جنهن طرف کان آيو آهيان انهي طرف هليو وڃان.

قرة عرض ڪيو:- جن ماڻهن حضور کي تڪليف ڏني خط لکي گهرايائون ۽ هيتري دور دراز سفر جي تڪليف ڏني هاڻي اهي ماڻهو حضور جن کي ڇڏي ابن زياد جي حاشيہ بوسن ۾ شامل آهن خدا انهنتي لعنت ڪري.

ائين چئي قرة اتان اٿي ويو ٿي ته ايتري ۾ حضرت حبيب ابن مظاهر چيس ته قرة نهايت افسوس جي ڳالهہ آهي هاڻي تون ڪيڏانهن ٿو وڃين. هتيئي رهو ۽ فرزند رسول صلي الله عليہ و آلہ و سلم جي نصرت ڪر ڇو جو

تو انهن ئي بزرگن جي توفيق سان اسلام جي دولت حاصل ڪئي آهي.

قرة جواب ڏنو:- اهو ڪهڙو بيوقوف هوندو جو جهنم کي بهشت تي ترجيح ڏيندو. مگر ڳالهه هيءَ آهي ته آءٌ قاصد آهيان منهنجو فرض آهي ته آءٌ عمر سعد کي سوال جو جواب پهچايان. پوءِ انهيءَ بعد مونکي پورو پورو اختيار آهي جيئن آءٌ چاهيان تيئن ڪريان.

(۱۵) حضرت امام حسين عليه السلام جو خطبه ۽ زهيررضه جي محبت ۽ همدردي:

جڏهن قرة عمر ابن سعد وٽ واپس پيغام کڻي ويو تنهن بعد عمر ابن سعد حاڪم ڪوفه عبيدالله ابن زياد کي ساري حقيقت کان آگاهه ڪيو ته حضرت امام حسين عليه السلام زمين ڪربلا تي پهچي ويو آهي. جڏهن اهڙي قسم جا خطوط عمر ابن سعد جا عبيدالله ابن زياد پنهنجي نظر مان ڪڍيا تڏهين انهن حالتن کي وڌيڪ عمل ۾ آڻڻ لاءِ ابن سعد ڏانهن ابن زياد ظلم و جور جا ڪيترائي تاڪيد نامه لکيا. جن ۾ لکيائين ته جيتري قدر ٿي سگهي اوتري قدر حضرت حسين کي مجبور ڪر جيئن پنهنجي دام ۾ اچي وڃي. انهيءَ

ڪري عمر بن سعد جناب حضرت امام حسين عليه السلام کي نهايت تنگ ڪيو. فرزند رسول الله ڪيترائي دفع ابن سعد ملحد کي سمجهايو ۽ پنهنجي حجت تمام ڪئي ۽ کين يقين ٿي ويو ته عمر سعد جو حال لهم قلوب لا يفقهون بها جي حد تائين پهچي ويو آهي ۽ هي سنگدل و عاقبت برباد گروه دنيا ڇڏي دين جي طرف اچڻ وارا ناهن ۽ مون کي ضرور قتل ڪندا اهڙي حالت ۾ سندن اخلاق اِئين برداشت نه ڪيو ته پنهنجي هڪڙي جي جان خاطر پنهنجي عزيزن قريبن جان نثارن ۽ اصحابن کي به قتل ڪرايان ڇو جو پاڻ ڄاڻئون ٿي ته اعداءِ دين کي صرف منهنجي ذات سان مخالفت و خصومت آهي تڏهن اهڙي حالت ۾ هنن قليل وفادارن کي پاڻ سان هلاڪت ۾ شامل ڪرڻ اخلاق و مروت کان بعيد آهي مناسب اِئين آهي ته هنن ماڻهن کي هن معاملي جي صورت کان واقف ڪجي ۽ هن گهيري کان نڪري وڃڻ جو پورو اختيار ڏجي. جناب امام حسين عليه السلام ڪيتري وقت تائين انهي خيال ۾ مصروف رهيو پوءِ پنهنجي تمام جمعيت جنهن ۾ سندن عزيز و اقارب ۽ اصحاب هئا انهن کي جمع ڪري ۽ نهايت اطمينان سان هي خطبه ارشاد فرمايو جنهن جو عربي مان هيٺ ترجمو درج ڪجي ٿو.

جناب حضرت امام حسين عليه السلام پھريائين خدئے سبحانه و تعاليٰ جي حمد و ثنا ڪئي. بعد حمد و ستائش خدا تعاليٰ جي سيني اصحابن و عزيزن و قريبن کي مخاطب ٿي ارشاد فرمايائون ته اي پروردگار عالم آئون تنھنجو شڪر ادا ڪريان ٿو، انھي لاءِ ته تو مونکي امامت جو درجو عطا ڪيو آھي ۽ ڪلام رباني جون رمزون عنايت فرمايون آھن ۽ ارڪان دين جي تعليم فرمائي آھي ۽ مونکي ڪن ٻڌندڙ، اکيون ڏسندڙ ۽ دل دانا مرحمت ڪيائين پس مونکي شڪر ڪندڙن جي جماعت ۾ شمار فرمائي. اي حاضرينو! انھيءَ ۾ شڪ ناھي ته مون پنھنجي اصحابن جھڙا وفادار ڪنھن جا اصحاب ۽ پنھنجي عزيزن قريبن کان سٺا ڪنھن جا عزيز قريب نه ڏٺا. خدائي سبحانه و تعاليٰ اوھان کي انھيءَ لاءِ جزائي خير عطا فرمائي. مونکي ھنوقت تائين ھن جماعت (اھل ڪوفه و شام) جي طرف کان پيو خيال ھو يعني مون انھن ۾ اطاعت اختيار ڪرڻ جي طريقي جي اميد رکي ٿي ليڪن ھاڻي مونکي انھنجو نمونو ٻئي قسم جو نظر اچي ٿو. انھي ڪري آءٌ اوھان مان سڀني عھد و پيمان ختم ڪريان ٿو ۽ اوھانکي پنھن جي اطاعت کان آزاد ٿو ڪريان ۽ خوشي سان

اجازت ڏيان ٿو ته اوهان جي دل جڏهن چاهي اوڏانهن هليا وڃو. هي رات جو وقت آهي. ساري دنيا ۾ چئني طرفن اونداهي ڇانئي پيئي آهي. انهن کي غنيمت سمجهو ۽ پنهنجي پنهنجي سواري درست ڪريو توهان مان هر شخص منهنجي اهلبيت مان هڪ هڪ آدمي کي پاڻ سان وٺي وڃي. انهي انڌيري رات ۾ مختلف شهرن ۽ ڳوٺن ۾ هليا وڃو. ڇو ته هي ماڻهو صرف پنهنجي خون لاءِ پياسا آهن جڏهين مونکي هٿ ڪندا ته ٻين سان هنن جو غرض ناهي. جناب امام حسين عليه السلام جو اهو جوش ڀريو خطبو ٻڌيديئي حضور جن جي تمام عزيز و اقارب ۽ اصحاب و انصارن جي رڳن ۾ وفاداري ۽ سچي خلوص جو جوش مارڻ لڳو. حقيقت هيءَ آهي ته اهي عقيدت جون سچيون تصويرون ۽ ارادت جون اصلي مورتون ۽ ايمان جا ڪامل مجسمه جن ۾ ننڍا وڏا جوان پوڙها ٻاهتر کان زياده نه هئا. پنهنجي جان نثاري بلڪ وفاداري جي حقيقت جوش ۾ ماپيا نٿي تن مان سڀ کان پهرياءِ سندن صاحبزادن، صاحبزادن جي بعد ڀائرن، انهن جي بعد ڀائٽين ۽ ڀائٽين جي بعد ڀائيجن ۽ ڀاڻيجن جي بعد ٻين اصحابن نهايت خلوص و الفت سان يڪ زبان ٿي عرض ڪيو. لا ارانا

الله ذالڪ ابدا۔ خدا اسانکي اهو ڏينهن نه ڏيکاري جو توهان جي بعد زنده رهون۔ انهي بعد مسلم رضه ابن عوسجه ڪامل الايمان بزرگ انهي خطبه جي جواب ۾ عرض ڪيو جڏهن مسلم ابن عوسجه جي پر جوش تقرير ختم ٿي ته يڪدم زهير رضه ابن القين رضي الله عنه پنهنجي جڳهه کان اٿي هيئن فرمائڻ لڳو والله لواردت اني قتلت ثم نشرت ثم قتلت حتي اقتل هڪذا الف مرة و ان الله يدفع بذالڪ القتل عن نفسڪ و عن النفس هؤلاء الفتيان من اهل بيتڪ. يعني قسم خدا جو مونکي هيئن پسند آهي ته آءٌ ماريو وڃان ۽ وري زنده ڪيو وڃان ۽ وري قتل ڪيو وڃان ۽ اهڙي طرح هزار دفع قتل ڪيو وڃان تنهن هوندي به مونکي اهي تمام مصيبتون قبول آهن اگر انهي جي عيوض فرزند رسول ۽ سندن اهلبيت عليهم السلام جي سر تان آيل مصيبت ٽري وڃي۔ اهڙي طرح ٻين بزرگن به تقريرون ڪيون جن جي درج ڪرڻ جو هن ننڍڙي رسالي ۾ ضرور ڪونهي۔ جو ڪجهه به هنن اصحابن فرمايو اها زباني دعوي نه هئي بلڪ انهن مان هر هڪ روز عاشوري ميدان ڪربلا ۾ پنهنجي عمل سان ثابت ڪري ڏيکاريو ته اسان جي وفاداري جي دعوي بلڪل سچي هئي۔ معرڪي ڪربلا

جي گرم ٿيندي ئي انهن حي جوش جي اها حالت هئي جو شوق شهادت ۾ هڪ ٻئي تي ڪريو ٿي پيا ۽ هر هڪ ڀريائين ميدان قتال ۾ وڃڻ جو آرزومند نظر آيو ٿي. حقيقت اها هئي جو نه ڪنهن نبي نه ڪنهن وليءَ کي اهڙا وفادار اصحاب مليا جهڙا حضرت امام حسين عليہ السلام جا اصحاب هئا. انهيءَ زهير جي صداقت کي ڏسي امام حسين کي اينترو ته ڏک ٿيو جو زهير جي قاتل لاءِ بد دعا ڪيائون.

(١٦) فوج مخالف سان گفتگو.

جناب امام حسين عليہ السلام تاريخ ٩ ماهه محرم الحرام جي تيمم سان پنهنجي اصحابن ۽ انصارن سان نماز صبح ادا فرمائي. اڃان ذڪر اذڪار يعني وظائف وغيره کان فرصت نه ٿي هئي ۽ زوال جو وقت به نه ٿيو هو ته شمر ذي الجوشن جي هدايت موجب عمر بن سعد تمام سپاهه شام کي ڪمربندي جو حڪم ڏنو ۽ لشڪر ۾ چئني طرفن يا خيل الله اركني والبشري بالجنة جو غل مچي ويو. سوارن جلدي ڊريسون بدلائي گهوڙن تي سوار ٿيڻ شروع ڪيو. اهڙي طرح پيادن به جنگي هٿيارن سان آراسته ٿي جنگ جي پوري تياري ڪئي. عمر بن سعد شمر ذي الجوشن کي پاڻ سان وٺي پنهنجي فوج سميت خيام امام عليہ السلام جي طرف وڌيو.

هيڏانهن جي اها حالت هئي ۽ هوڏانهن جناب حضرت امام حسين عليه السلام پنهنجي مصيبت زده ڀيڻ جناب حضرت زينب سلام الله عليها سان پنهنجو هڪ خواب جو تازو ڏٺو هوائون تنهنجو بيان فرمائي رهيا هئا ۽ مصيبت زده ڀيڻ پنهنجي مظلوم ڀاءُ جو خواب ٻڌي زار و زار روئي رهي هئي. امام عاليمقام ڀيڻ جو روئڻ برداشت ڪري نه سگهيو - تنهنڪري بيقرار ڀيڻ کي خاموش ڪرائڻ لاءِ دلداريون ڏيئي رهيو هو. مومنين اهڙي وقت ۾ ڀيڻ کي شايد (۱) پرديس ۾ مظلوم ڀاءُ جون تڪليفون نظر اچڻ لڳيون (۲) والدين جي وقت ۽ وطن ۾ رعب داب ۽ عزت جو نقشو ياد آيو. انهي ڪري بيبي صاحب زار و قطار روئڻ لڳي. ليڪن صابر امام پنهنجي ڀيڻ کي ڪهڙي طرح تسلي ڏني، چيائين اي ڀيڻ توکي مناسب ناهي جو انهي طرح هاءِ واءِ جو شور مچائين ٿي خدا سبحانه و تعاليٰ توتي پنهنجي رحمت نازل ڪري. اي ڀيڻ زينب پنهنجي آواز ناله و فرياد کي بلند نه ڪر ۽ دشمن کي مونتي تڪليف ۾ کلڻ جو موقعو نه ڏي. ايتري ۾ يزيدي لشڪر جي گهوڙن جو آواز ۽ هٿيارن جو ڇڙڪات ٻڌي جناب امام عليه السلام فوراً ٻاهر تشريف وٺي آيا ۽ پنهجني وفادار و

جان نثار ڀاءُ جناب حضرت عباس عليه السلام کي فرمايو ته جلدي وڃو ۽ هنن کان دريافت ڪريو ته ايتري جلدائي ڪرڻ جو ڪهڙو باعث آهي. جناب عباس عليه السلام ويهن سوارن سان جن ۾ زهير بن قين ۽ حبيب ابن مظاهر به هو انهن جي سامهون ويا ۽ انهن کان دبائي پڇيائون ته اوهين ڇو هيڏانهن اچي رهيا آهيو ۽ اوهانجو ڪهڙو مطلب آهي. جواب مليو ته عبيدالله ابن زياد جو هينئر هينئر حڪم آيو آهي ته اگر جناب امام حسين عليه السلام پنهن جي اصحابن سميت يزيد جي بيعت اختيار ڪري ته خير ورنه ته فوراً جنگ ڪئي وڃي. جناب حضرت عباس عليه السلام چيو ته اوهين ترسو ته آئون امام عليه السلام جي خدمت ۾ عرض ڪريان جيڪو پيغام جو جواب ملي اهو اچي اوهانکي ٻڌايان. چنانچه حضرت عباس عليه السلام حضرت امام حسين عليه السلام کي ٻڌائڻ واسطي واپس ويو. حبيب انهي موقعي کي غنيمت سمجهو زهير بن القين رضي الله عنه کي چيائين ته هنن ماڻهن سان ڪجهه گفتگو ڪريو ۽ چئو ته آئون بات چيت ڪريان زهير چيو ته پهريائين اوهانکي هنن ڏانهن رغبت آهي انهي ڪري توهان پاڻ گفتگو به ڪريو، تڏهن حبيب ابن مظاهر رضي الله عنه تقرير شروع ڪئي جنهن جي

آخر ۾ چيائين اوهان اهڙن ماڻهن کي قتل ٿا ڪريو جيڪي عبادت گذار آهن ۽ پڇاڙي واري پهر ۾ اٿيو خدا جو ذڪر ڪندا آهن، انهيءَ موقعي تي عروه بن قيس جو فوج دشمن مان هو تنهن هي فقرو چيو ته اي حبيب تون هرڪنهن موقعي تي پنهن جي تعريف ڪرين ٿو ۽ چوين ٿو ته آئون وڏو عبادت گذار آهيان. حضرت زهير بن القين کي اهڙي گستاخي تي غصو اچي ويو چياءِ اڙي بيوقوف انهيءَ ۾ وري ڪهڙو شڪ. بيشڪ حبيب جي نفس کي خدا تعاليٰ قابل تعريف بنايو آهي ۽ انهي جي راهنمائي ڪئي آهي. اي عروه آءٌ توکي نصيحت ڪريان ٿو ته انهي جماعت ۾ شريڪ نه ٿي جو گمراهي جي هدايت ڪري رهي آهي. ۽ پاڪ نفسن کي قتل ڪريٿي. اهڙي زهير رضه جي تعجب ڀريل ڳالهه ٻڌي عروه زهير کي سچائي ته ورتو تنهن هوندي به چيائين ته اي زهير تون ته انهي گهراڻي جو شيعه ڪونه هئين تون ته عثماني گهراڻي مان هئين- زهير ورندو جواب ڪهڙي نموني ڏنو. زهير رضه هاڻي، هن وقت مونوٽ بيهڻ سان تون سمجهه ته آئون شيعه آهيان خدا جو قسم مون نه حسين عليه السلام کي خط لکيو هو نه ڪو به قاصد موڪليو هو ۽ نه وري ڪو نصرت جو وعدو ڪيو

هو. اي عروه رستي ۾ اتفاق سان منهنجي حضرت امام حسين عليه السلام سان ملاقات ٿي. جڏهن مون حضرت حسين عليه السلام کي ڏٺو تڏهن مونکي رسول الله ياد آيو ۽ انهي سان انجي قرابت ياد آئي، مونکي معلوم ٿيو ته فرزند رسول الله هن وقت مصيبت ۾ مبتلا آهي- پوءِ مون پڪو ارادو ڪيو ته مونکي حضرت حسين سان مدد ڪرڻ گهرجي ۽ آئون حضور جنجي جماعت ۾ شامل ٿي وڃان ۽ پنهنجي جان حضرت تان قربان ڪريان- خدا ۽ رسول جي انهي حق کي ادا ڪرڻ لاءِ جنهن کي اوهين ماڻهو ضايع و برباد ڪري رهيا آهيو تنهن لاءِ وچي شامل ٿيان.

(١٧) شب عاشور ۽ شهادت جو انتظار

ڏهين تاريخ وري جناب حضرت امام حسين عليه السلام پنهنجي عزيز و اقارب و اصحابن کي جمع ڪري ارشاد فرمايو ته اوهين سڀئي ماڻهو پنهنجون سواريون تيار ڪري هن مصيبت کان پنهنجي جان بچائي وڃو ڇو جو هن شقاوت ڪردارن کي خاص مونسان ضد آهي ٻئي ڪنهن جو هنن کي غرض ناهي. اهڙيءَ طرح جناب حضرت امام حسين عليه السلام سڄي تقرير ختم ڪئي. امام عليه السلام جو اهو ڪلام ٻڌي سڀني يڪزبان ٿي عرض

ڪبو، آقائے دو جهان اسين ڪڏهن نه اوهان جي دامن نه ڇڏينداسون ۽ پين ماڻهن کي هيئن چوڻ جو موقعو نه ڏينداسون ته فلاڻن ماڻهن امام جو ساٿ ڇڏي ڏنو. جيڪڏهن اسين ائين ڪنداسين ته خداتعاليٰ کي سامهون ڪهڙو جواب ڏينداسون ۽ حضرت رسول خدا کي ڪهڙو منهن ڏيکارينداسون. خدا جو قسم اسانجي اهائي دلي تمنا آهي ته اوهانجي رفاقت ۾ پنهنجون جانيون ڏيون اسانکي موت کان ذرو به خوف ناهي. يا مولا ڇا اوهين ائين پسند ڪريو ٿا ته اسين شرف شهادت کان محروم رهون. اهو جواب ٻڌي حضرت هنن کي دعائے خير ڏني (خير جي دعا ڪئي) ۽ هنن جي همت تي آفرين چئي.

انهي بعد انهيءَ رات حبيب ابن مظاهر جي خيمه ۾ سڀئي انصار جمع ٿيا. حبيب رضي الله عنه سڀني کي مخاطب ٿي هيئن فرمايو.

اي دوستو! سڀاڻي لڙائي جو ڏينهن آهي نصرت حسين ۾ جان ڏيڻ ته اسانجو فرض آهي. ليڪن هن ڳالهه جو خيال رکجو ته خاندان رسول مان ڪوبه هڪ شخص اسانجي موجودگي ۾ شهيد ٿيڻ نه ڏجو. اگر خدانخواسته ڪنهن به هڪ تي تلوار هلي ته حضرت رسول خدا کي ڪهڙو منهن ڏيکارينداسون. سڀني جواب ۾

چيو- اي حبيب تنهنجي راءِ بلڪل صحيح آهي انشاءَ الله سڀاڻي ائين ئي ٿيندو اهڙيءَ طرح بني هاشمين پاڻ ۾ مشورو ڪيو. حاصل ڪلام ڏهين تاريخ جي آڌي رات گذرڻ بعد جناب حضرت امام حسين عليہ السلام پنهنجي احباب و انصار جي حالت ڏسڻ جي لاءِ هيڏانهن هوڏانهن گهمڻ لڳو ۽ جڏهن حبيب ابن مظاهر جي خيمہ کان ٿي اڳتي وڌيو ته زهير ابن القين جو خيمہ هو، اتي حضرت امام حسين عليہ السلام ڇا ڏٺو ته زهير رضہ جهڙو پوڙهو مددگار ڪمر کي پٽڪي سان مضبوط ٻڌيو اگهاڙي تلوار پنهنجي سامهون رکيو ويٺو آهي ۽ غلام کان پڇي پيو ته اجان رات ڪيتري آهي. غلام جواب ۾ چويس پيو ته آڌي رات کان ڪجهه زياده گذري آهي- اهو ٻڌي وري زهير فرمايو، افسوس هيءَ رات ڪيتري قدر ڊگهي ٿي وئي آهي.

(۱۸) مسئلہ امامت بابت سوال جواب

جناب حضرت امام زين العابدين عليہ السلام شب عاشور زهير بن القين جي هڪ گفتگو ۾ مسئلہ امامت بابت دلچسپيءَ جو ذڪر فرمايو آهي- ابتداء ڪلام ۾ مظلوم ڪربلا جيڪو ڏهينءَ جي رات پهرين خطبو بيان ڪيو آهي، تنهن ۾ اصحابن کي بيعت کان آزاد

ڪرڻ (جو هن کان اڳئين ١٧ فقره ۾ بيان ڪيل آهي) قاسم ابن حسن عليہ السلام جو پنهنجي موت بابت پڇڻ ۽ حضرت امام حسين عليہ السلام جو سندس موت کان باخبر ڪرڻ بعد شيرانہ گفتگو، امام عليہ السلام جو پنهنجي ۽ طفل شير خوار جي شهادت جي خبر ڏيڻ جا اهڙا جگر پاش ڪلمات هئا جو حاضرين ۾ ڪهرام گريہ و بڪا جو برپا ٿيو. حرمسرا مان روئڻ جون صدائون بلند ٿيون. انهيءَ بعد امام زين العابدين عليہ السلام فرمايو آهي تہ جڏهن منهن جي والد بزرگوار جو سلسلہ ڪلام ايستائين پهتو تڏهن زهير ابن القين ۽ حبيب ابن مظاهر کي اهو انديشو ٿيو تہ جڏهن امام عليہ السلام جي چوڻ موجب گود جو کير پياڪ ٻچو بہ ذبح ٿيندو تہ پوءِ فرزند رسول ڪيئن قائم رهندو. حضرت امام زين العابدين عليہ السلام فرمايو آهي تہ (انهي خيال ۾) زهر ابن قين ۽ حبيب ابن مظاهر منهنجي طرف اشارو ڪري چيو اي سيد و آقا! اسانجو سردار سيد سجاد عليہ السلام (علي ابن الحسين) شريڪ و شهيد ٿيندو (انجو ڇا حال هوندو.) حضرت امام حسين عليہ السلام جي اکين ۾ آنسو ڀرجي آيا. آبديده ٿي جواب ڏنائين خدا سبحانہ و تعالي دنيا ۾ منهنجي رشتہءِ حيات کي منقطع ڪندو

مگر منهنجي نسل کي قطع نه ڪندو. اهي ماڻهو انجي قتل تي ڪيئن قادر ٿي سگهندا جو اُن جي نسل مان اڄان اٺ امام پيدا ٿيندا.

(١٩) حسيني فوج ۾ زهير رضه جو عهدو

فوج جون ساڄي ۽ کاٻي طرف جون ذميداريون تمام لازمي آهن. جن بهادرن کي جنگ جي وقت ۾ اهي خدمتون حوالي هونديون آهن اهي بهادر خاص ڪري لشڪر ۾ امتيازي حيثيت جا جوان سمجهيا ويندا آهن. تاريخن ۾ لکيل آهي ته جناب حضرت امام حسين عليه السلام بروز عاشوره يعني تاريخ ڏهين ماه محرم جمع جي ڏينهن قبل زوال لڙائي شروع ٿي هئي تنهن ڪري پنهنجي ٻاهتر ڄڻن جي ننڍڙي جماعت کي هيئن آراسته فرمايو.

فوج جو علم پنهنجي ننڍي ڀاءُ حضرت عباس عليه السلام کي سپرد ڪيائون. ساڄي پاسي (ميمنه) زهير ابن القين رضي الله عنه کي ۽ کاٻي پاسي (ميسره) لشڪر جي حبيب ابن مظاهر رضي الله عنه کي جدا جدا امير (آفيسر) مقرر فرمايو.

انهي انتخاب جي ڪري زهير رضه ابن القين جي شجاعت ۽ مردانگي ۽ انهي جي فنون جنگ کان ماهر

هئڻ جو هڪ مستقل دليل آهي ۽ حضرت امام حسن عليه السلام جي انهي طرز عمل ڪان ظاهر آهي ته زهير ابن القين جون جنگي خدمتون حضرت حبيب ابن مظاهر جهڙي تجربيڪار ۽ سن رسيده مجاهد ڪان گهٽ ڪونه هيون.

جيئن ته هڪ شاعر فرمايو آهي :-

به ترتيب سپاه آن شاه پرداخت
به تزئين ڪواڪب ماه پرداخت
سه روئے زهير رضه از ميمنه تافت
حبيب رضه ابن مظاهر ميسره يافت
علم در دست عباس - دلاور
بسان - حمزه در فوج - پيمبر

(٢٠) زهير رضه جو علمدار لشڪر کي آماده ڪرڻ

جڏهن ڏهين تاريخ زهير رضه ميمنه ڀاسي جو افسر لشڪر مقرر ٿيو تڏهن زهير رضه فوج جو علم وٺي حضرت عباس فرزند جناب علي مرتضيٰ عليه السلام جي خدمت اقدس ۾ حاضر ٿيو ۽ عرض ڪيائين اي علي جا لال منهنجي مرضي آهي ته هيئر آئون توهان سان اها گفتگو ڪريان جنهنڪي ڪيتري عرصي ڪان محفوظ رکيو ويٺو آهيان - جناب حضرت عباس عليه السلام فرمايو هائو - انهي بعد پاڻ هڪ شعر پڙهيائون جنهنجو ترجمون

هيئن هو ته ڪوبه هرج ناهي تون چئه (سڀئي ڳالهه هجي يا خراب) ته تون هن وقت راوي جي حيثيت رکين ٿو.

زهيررضه چيو اي ابوالفضل توهان جي پدر بزرگوار حضرت اميرالمؤمنين عليه السلام جڏهين توهان جي والده ام البنين سان عقد ڪرڻ جي خواهش ڪئي تڏهين پنهنجي ڀاءُ حضرت عقيل کي چيائين (جو النساب عرب کان واقف هو) ته ادا آءٌ توهان ڏي هيءَ خواهش رکان ٿو ته تون منهنجي لاءِ هڪ اهڙي عورت جي تلاش ڪر جيڪا انهي خاندان حي هجي جو شريف النسب ڪريم الحسب هجي ۽ جنهن گهر ۾ شجاعت پرورش پاتي هجي ۽ جنهن جي آغوش ۾ بهادري آرام ورتو هجي انهي لاءِ ته انهيءَ مان اهڙو ٻار پيدا ٿئي جو منهنجي هن فرزند حسين عليه السلام جي نهايت بي جگري سان زمين ڪربلا تي مدد ڪري. اي عباس اڄوڪي حشر جهڙي ڏينهن جي لاءِ تنهنجي پيءُ تمنا ٿي ڪئي. ڀاءُ جي نصرت ۾ ڪا به گهٽتائي نه ڪجئين جناب حضرت عباس عليه السلام اهو ڪلام ٻڌي ڪنبجڻ لڳو جوش ۾ اهڙو ته زور ڏنائين جو رڪاب ٽٽي پيا ۽ جوش شجاعت ۾ فرمايائين اي زهيررضه اڄوڪي ڏکئي ڏينهن ۾ تون مونکي شجاعت ڏيارين ٿو مگر خدا جو

قسم اچ آءٌ توکي اها بهادري ڏيکاريندس جو تو ڪڏهين ڪو نه ڏٺي هوندي. زهير رضه ابن قين جو اهو جذبو ڏسڻ لائق آهي، جو انهي جي دل ۾ امام عليه السلام جي محبت ايتري قدر هئي جو حضرت عباس عليه السلام جهڙي پيڪر وفا جو به جوش شجاعت وڌائي ڇڏيائين.

(۲۱) "زهير رضه جو ميدان جنگ ۾ واعظ"

ترتيب لشڪر ۽ صف بندي جي بعد جڏهن امام عاليمقام ڪوفين و شامين کي پيو خطبه به فرمائي چڪو جنهن ۾ حضرت جن پنهنجي خانداني خصوصيتن ۽ بيگناهه سٹن فوج دشمن جي ظالمانه رويه تي ڪافي دلائل قائم ڪيا. تنهن بعد زهير ابن القين گهوڙي تي سوار ٿي ميدان ۾ نڪتو. سر کان پيرن تائين جنگي هٿيارن سان آراسته هو. اچڻ شرط مخالفين کي مخاطب ٿي هيئن چيائين. "ايها الناس ان حق المسلم علي المسلم النصيحة و نحن و انتم علي دين واحد و قد ابتلانا الله بذرية نبيكم صلي الله عليه و آله و سلم لنظر ما نحن و انتم ما نجبون و انا ادعوكم الي نصرتة و خذلان الطغاة.

ڪوفي وارا خدا جي عذاب کان ڊڄو. ايها الناس! هڪ مسلمان جو فرض آهي ته هو پنهنجي مسلمان ڀاءُ

ڪي نصيحت ڪري. جيئن ته اسين پاڻ پائر آهيون
اسين ۽ توهان هڪ طريقي تي ۽ هڪ شريعت تي آهيون
جيستائين اسانجي ۽ اوهان جي درميان تلوار سان مقابلو
نه ٿئي انهيءَ وقت تائين اسانجي طرفان نصيحت جا
مستحق آهيو. هان جڏهين تلوار جي نوبت اچي وڃي
ته پوءِ ذميواري ختم ٿي ويندي پوءِ اسين هڪڙي
امت ۽ اوهين ٻي امت انهيءَ ڪري اسين اوهانکي آگاهه
ٿا ڪريون ته يقيناً هن وقت خدا سبحانه و تعاليٰ پنهنجي
رسول جي فرزند جي نصرت جي متعلق اسانجو ۽ اوهان
جو امتحان وٺي رهيو آهي. ۽ الله تعاليٰ کي هي به
ڏسڻو آهي ته سندس نبي محمد مصطفيٰ جي فرزند جي
نصرت و حمايت لاءِ ڪير ڪير آماده ۽ مستعد رهي
ٿو ۽ ڪير ان ڏانهن رخ رکي ٿو. بس آءٌ اوهانکي نصرت
حسين عليه السلام جي طرف دعوت ۽ اهل ضلالت جي
ترڪ رفاقت جي هدايت ڪريان ٿو. آئون اوهان کي
چوان ٿو ته سرڪش عبيدالله بن زياد جو ساٿ ڇڏيو
ڇو ته اوهين ابن زياد ۽ ان جي پيءُ کان انجي تمام
مدت سلطنت ۾ ڪجهه به حاصل نه ڪندا سواءِ برائي
جي اهو اوهانجي اکين ۾ سرايون ڦيري رهيو آهي.
اوهانجي هٿن پيرن کي قطع ڪرائي رهيو آهي. اوهان

جي جسم جي عضون کي جدا ڪرائي رهيو آهي اوهان کي سورن تي چاڙهي رهيو آهي، ۽ اوهانجي منتخب ماڻهن کي ۽ حافظ قرآن جهڙو حجر بن عدي ۽ انجي ساٿي ۽ هاني بن عروه جهڙن ماڻهن کي قتل ڪرائي رهيو آهي- ڪوفي وارا حق جا طالب هجن ها ته انهيءَ نصيحت مان اثر پرائين ها- انهن سڀ ڪجهه سمجهيو ٿي مگر وقتي طمع ۽ دنيا جي هوس انهن جي اکين تي پردو وجهي ڇڏيو هو- اها تقرير زهير رضه جي ٻڌي ڪوفين کهڙو جواب ڏنو. اها حقيقت دل ته ٻڌائڻ نٿي گهري مگر جيئن ته ڪتاب جي سلسلي کي قائم رکڻ خاطر ٻڌائڻ به لازمي آهي. زهير رضه جي اها تقرير ٻڌي ڪوفي ڪتن گارين ڏيڻ شروع ڪيون ۽ ابن زياد جي تعريف ڪرڻ لڳا ۽ چوڻ لڳا ته ايستائين جيئرا نه رهنداسون جيستائين توهان جي سردار رئيس جماعت ۽ ان جي سيني ساٿين کي قتل نه ڪنداسون يا گرفتار ڪري ابن زياد وٽ وٺي ويندا سون جيستائين ڪ اهو بيعت يزيد اختيار نه فرمائيندو.

اهڙو سخت جواب هوندي به زهير رضه اجان خاموش نه ٿيو هو ته وري به زهير رضه ابن القين جواب ڏنو يارو اکيون کولي ڏسو جناب امام حسين عليه السلام اوهان

جي عقيدت و حمايت جي لاءِ زياده حقدار آهي يا يزيد ۽ ابن زياد وغيره؟

جيڪڏهين اوهين انجي نصرت و حمايت نٿا ڪري سگهو ته انجي دل آزاري به نه ڪريو ۽ انهيءَ تان هٿ ڪڻو. ٿي سگهي ٿو ته قتل ڪرڻ ڪانسواءِ خود يزيد جناب حضرت امام حسين عليہ السلام سان راضي ٿي وڃي. اهڙي حالت ۾ اهو توهان سان به رضامند رهندو. زهير رضہ جو سلسله ڪلام جڏهين انهي حد تائين پهتو تڏهين سردارن فوج کي جذبہ تقرير کان اهڙو خطرو محسوس ٿيو جو ڀانيائين ته ڪنهن جي دل تي انهي تقرير جو اثر ٿي نه وڃي ۽ سڀئي ماڻهو اسان کان ڦري نه وڃن. شمر سردار فوج جڏهن ڏٺو ته زهير ڪنهن به طرح خاموشي نٿو ڪري تڏهين يڪا يڪ هڪڙو تير زهير رضہ کي هڻي هيئن چيائين بس خاموش خدا تنهنجي زبان کي خاموش ڪري ڪيستائين انهيءَ طول ڪلاميءَ سان پنهنجي زبان کي بيڪار ٿڪائيندو رهندين.

زهير رضي الله عنه کي شمر جي انهي اجائي دخل تي غصو اچي ويو ۽ سخت لهجہ ۾ شمر کي مخاطب ٿي هيئن جواب ڏنو آئون توکي ڪجهه نٿو چوان

تون جانور بي عقل آهين تون انسان نه آهين تنهنجي ٽڪاڻي لاءِ عذاب جهنم جي خوشخبري ڪافي آهي سواءِ جهنم جي ٻيو ڪٿي به تو لاءِ ٽڪاڻو ناهي ۽ هميشه عذاب اليم ۾ گرفتار رهندين.

شمر چيو ٿوري دير ۾ آئون توکي تنهنجي سيني ساٿين ۽ تنهنجي آقا کي به قتل ڪندس.

زهير جواب ڏنو- تون مونکي قتل کان ڊيڄارين ٿو خدا جو قسم رفاقت حسين ۾ مرڻ مونکي توساڻ دائمي زندگي حاصل ڪرڻ کان زياده محبوب آهي.

انهي تقرير بعد زهير ابن القين پنهنجي اصحابن کي مخاطب ٿي هيئن بلند آواز سان چيو ته:-

معاشرالمهاجرين والانصار لا يغركم كلام هاذا الكلب الملعون واشباهه فانه لا ينالا شفاعة محمد صلي الله عليه و آله و سلم ان قوما قتلوا ذريته و قتلوا من نصرهم فانهم في جهنم خالدون ابدا-

اي الله جا بندؤ- اي گروهه مهاجرين و انصار ڪنهن کي به هن سگ ملعون جو ڪلام فريب نه ڏي. خدا جو قسم هي اهو آهي جنهنکي جناب محمد مصطفي صلي الله عليه و آله و سلم جي شفاعت ڪڏهن به نصيب ٿيڻ واري نه آهي ڇو جو هيءَ قوم شقاوت اثر اها آهي

جا ذريت (اولاد) رسول کي ۽ انهن ماڻهن کي جيڪي انهن جي نصرت ڪندا انهن کي قتل ڪندي ۽ هيءَ اها قوم آهي جا هميشه لاءِ دوزخ ۾ رهندي.

جناب امام حسن عليه السلام زهير رضه جي مقابلي ۾ فوج دشمن جو رويه ڏسي چڪو هو. شمر جو تير هڻڻ ۽ سخت ڪلامي ڪرڻ بہ ڏٺي هئي تنهن ڪري حضرت جن زهير رضه جو ميدان ۾ رهڻ مناسب نہ سمجهيو تنهنڪري هڪ اصحابي ساڻ چوائي موڪليائون تہ تون پنهنجي واعظ جو حق ادا ڪري چڪين ۽ هنن کي صلاح نيڪ ڏيئي چڪين تو پنهنجو تبليغ جو حق ادا ڪيو مگر نصيحت و تبليغ جو بہ ڪو اثر هجي انهيءَ بعد جناب حضرت امام حسين عليه السلام بنفس نفيس خود گروهه اشقيا جي مخاطب ٿي وري ارشاد فرمائڻ لڳو.

(٢٢) ” حر جي امداد “

جڏهين حضرت امام حسين عليه السلام سيئي خطبہ بيان ڪري چڪو ليڪن ڪنهن بہ ڪوفي شاميءَ تي بجز حر جي اثر نہ ٿيو - سيئي تاريخن جو اتفاق آهي تہ جناب حضرت امام حسين عليه السلام جي پهرئين ئي خطبہ حضرت حر جي دل تي اثر ڪيو هو ليڪن

جڏهين امام عليه السلام خطبن بعد استغاثه ڪيو ته ”آهي ڪو جو منهنجي امداد ڪري“ انهيءَ وقت حر صفن کي چيريندي اچي جناب حضرت امام حسين عليه السلام جي خدمت ۾ حاضر ٿيو ۽ حضرت جي قدمن مبارڪن تي سر ڌري پنهنجي ڪيل گناهه جي معافي وزتائين. اسان جي سخي امام دوجهان حر جي پٺي ٺپري چيو ته اي حر تون حر يعني آزاد آهين ۽ تنهنجي الحاج و زاري کي الله قبول فرمائي ۽ توکي معاف ڪري. هاڻي مناسب آهي ته تون ٿوري دير آرام ڪر. حر چيو آءٌ مخالفن سان لڙڻ پنهنجي آرام کان بهتر ٿو سمجهان. جناب امام حسين عليه السلام چيو چڱو جيئن توکي مناسب لڳي ائين ڪر. پوءِ حر جناب حضرت امام حسين عليه السلام جي لشڪر کان اڳتي وڌي اهل ڪوفي کي مخاطب ٿي هڪ زبردست نصيحت ڪئي. حر جي اها تقرير ٻڌي ڪوفين سواءِ ٽيرن جي ٻيو ڪوبه جواب نه ڏنو مگر حر انهن جي حرڪتن جي ڪابه پرواهه نه ڪئي. پوءِ اتان موٽي اچي جناب امام حسين عليه السلام جي خدمت ۾ بيٺو. جڏهن عمر بن سعد حر جي اها تقرير ٻڌي تنهن پنهنجي لشڪر جي علمدار کي آواز ڏنو. اي دريد پنهنجو علم اڳتي

ڪڍي اچ. جڏهين دريد پنهنجو علم اڳتي ڪڍي آيو، تنهن ايندئي ڪمان ۾ تير وجهي هڪڙو تير جناب امام حسين عليہ السلام جي لشڪر جي طرف اڇلايو پوءِ پنهنجي لشڪر کي تمام بلند آواز سان پڪاري چيائين گواهه رهجو آءٌ ئي پهريون شخص آهيان جنهن جناب امام حسين عليہ السلام جي طرف تير چلايو آهي عمر سعد جي انهي تقرير کي تمام تاريخن "اعلان جنگ" قرار ڏنو آهي ۽ جمهور علما جو انهي تي اتفاق آهي ته عمر سعد ملحد جي انهي حڪم تي لڙائي شروع ٿي ويئي جنهن ۾ حضرت حر به ڪيترن ڪوفين ۽ شامين کي آتش جهنم جو ذائقو چکائي پوءِ پاڻ به شهيد ٿي ويا.

(٢٣) "حضرت زهير رض جي شهرت"

حضرت حر رضي الله عنه اڃان شهيد نه ٿيو هو، ليڪن حضرت امام حسين عليہ السلام جي خدمت ۾ اچڻ بعد مخالف لشڪر کي نصيحت ڪرڻ لاءِ هڪ وڏي تقرير ڪئي، جنهن بعد عمر بن سعد اعلان جنگ ڏياريو. جنهن ۾ شام جي فوجن هڪ زبردست حملو جناب امام حسين عليہ السلام جي فوج تي ڪيو. انهي حملي کان پوءِ افواج شام مان سڀ کان پهريون شخص

جو ميدان ڪارزار ۾ نڪري مبارز طلب ٿيو اهو يسار زياد ابن ابيه جو غلام هو. هيڏانهن جناب امام حسين عليه السلام جي طرفان عبدالله ابن عمير ڪلبي، يسار جي مقابلي لاءِ روانو ٿيو. يسار عبدالله ابن عمير کان حسب ۽ نسب پڇي غرور ۽ نخوت جي اظهار ۾ چيو ته آءٌ توکي نٿو سڃاڻان تون واپس هليو وڃ ۽ پنهنجي ياران زهير ابن القين يا حبيب ابن مظاهر يا برير ابن خضير کي موڪل جو اهي اسانجا همعصر ۽ برابر آهن. انهي مان معلوم ٿيو ته زهير رضه ابن القين حسيني فوج جي انهن مشهور ماڻهن مان هو، جنهنجو نالو فوج دشمن جي ماڻهن ۾ به پوري طرح شهرت حاصل ڪري چڪو هو جنهن کان امتياز حاصل هو.

(٢٤) "ميمنه فوج حسيني تي لشڪر شام جو تباهه ڪن حمله ۽ زهير رضه جي زلزله افگن فاتحانه جنگ"

عبدالله بن عمير جي شهيد ٿيڻ جي بعد عمر و بن حجاج ملعون پنهنجي ماتحت فوج مان اڳتي وڌيو ۽ جناب امام حسين عليه السلام جي لشڪر جي قريب پهتو ۽ فوج حسيني کي مخاطب ٿي چوڻ لڳو اي قوم ڪوفا! جماعت اسلام ۾ تفرقو نه وجهو ۽ شڪ ن

ڪريو، هن شخص سان وڙهڻ ۾ ذرو به فڪر نه ڪريو جو (معاذ الله) دين کان ٻاهر ٿي ويو- يزيد جي اطاعت کان جو (معاذ الله) زماني جو امام آهي انجي مخالفت نه ڪريو. انهي دريده دهن جي جواب ۾ جناب حضرت امام حسين عليه السلام فرمايو يا بن الحجاج علي تحرض الناس انحن مرقنا من الدين و انتم ثبتم عليه و الله لتعلمن اينا المارق من الدين و من هو اولي بصلي النار- معني:

اي حجاج جا پٽ! منهنجي برخلاف تون سڀني ماڻهن کي ترغيب ڏين ٿو ته (معاذ الله) آءٌ دين کان ٻاهر ٿي ويو آهيان ۽ تون دين تي قائم آهين. خدا جو قسم تون چڱي طرح سمجهي سگهندين ته اسان مان ڪير دين کان ٻاهر نڪري ويو ۽ آتش دوزخ ۾ وڃڻ جو زياده حقدار ڪير آهي- انهي بعد انهن حملو ڪيو- ڏسو ته سهي ڇا هو بزدل فوج جا سير و سيراب ۽ جنگي زيورن ۾ غرق ۽ ڇا هي تشنه و گرسنه (اڃايل ۽ بکايل) مجاهد جن ۾ بعضي ته زره پوش به نه هئا. پيرهن زيب جسم ڪري جهاد ڪري رهيا هئا، مگر دل ۾ ايماني طاقت هئي ۽ ارادي ۾ اها پختگي هئي جنهن جو دنيا ۾ مثال ناهي.

المختصر سڀ فوج گڏ ٿي هڪڙيءَ طرف کان جناب امام حسين عليه السلام جي ننڍڙي جماعت تي حملو ڪيو - ۽ جان نثاران جناب امام حسين عليه السلام به جنهن دلاوري ۽ جنهن پر جگري سان فوج مخالف جو مقابلو ڪيو انجو نظير دنيا جي ڪنهن به واقع ۾ نٿو ملي- ٻنهي طرفن کان سخت تلوارون هلڻ لڳيون. حد درجي جي خونريزي ٿيڻ لڳي ۽ گهمسان ٿيو جو وڏن وڏن پهلوانن جا پٽا پاڻي ٿي پيا. لڙائي جو موجود. هولناڪ ۽ خونين منظر ڏسي وڏن وڏن بهادرن جي دل به هارجي ويئي. بجليءَ وانگر شام جي صفن ۾ تلوار چلندي رهي. مقتولن جو خون دريا وانگر وهڻ لڳو پهلوانن نبرد آزما ۽ وڏا وڏا قوي دل وارا به اهڙو خوفناڪ نظارو ڏسي ڪنبڻ لڳا. انهن جي دلين ۾ ٿرٿري پئجي ويئي، عمر سعد جي ڪثير فوج جي مقابله ۾ جناب امام حسين عليه السلام جي قليل ۽ مختصر فوج به پنهنجي شجاعت و دليري جي جوش ۾ بيتاب ٿي مخالفن جي نيزن و تيرن جي مينهن کي سامهون روڪي ۽ پنهنجي قوت و بيجگري جي ثبوت ۾ انهن مظالمن پنهنجي تڪليف جو خيال هرگز نه ڪيو. انهن جي ڪثرت ۽ شقاوت جو به ذرو

خوف نہ ڪيو۔ چنانچہ امام طبري پنهنجي تاريخ ڪبير ۾ تحرير فرمايو آهي تہ جڏهين عمر سعد کي ناڪاميابي ٿي تڏهين ان ميمنہ و ميسره يعني ساڄي ۽ کابي پاسن وارن سوارن کي حملي ڪرڻ جو حڪم ڏنو۔ جناب حضرت امام حسين عليہ السلام جي ٣٢ ٻٽيهن سوارن انهن هزارن کي پريشان ڪري ڇڏيو۔ عروه ابن قيس جو سوارن جو آفيسر هو اهو بہ بد حواس ٿي خاموش ٿي ويو۔ تڏهين عمر ابن سعد، شيث ابن ربعي کي چيو تہ تون تير اندازن جون پلٽڻيون وٺي اڳتي هل۔ ليڪن شيث بہ انهي ڳالهہ کي ٽاري ڇڏيو۔ چيائين تہ مونکي سردار فوج ۽ شيخ لشڪر کي تيرانداز سان موڪلڻ شايان شان ناهي۔ آخر الامر عمر حصين ابن نمير کي انهي ڪم تي مقرر ڪيو۔ اهو پيادن جي دستي ۽ پنجسؤ تيراندازن جو وٺي اڳتي وڌيو۔ انهن ڪمانڊرن جي صفن مقابل ۾ پهچي تير وسائڻ شروع ڪيا۔ جناب امام حسين عليہ السلام جي انصارن جيتري قدر ٿي سگهيو پنهنجي جسمن کي بچايو. ليڪن پنهنجي گهوڙن کي بچائي نہ سگهيا، انهي ڪري سڀئي گهوڙا زخمن کان چور چور ٿي ڪري پيا. وري بہ ظهر جي وقت تائين شدت سان معرڪي قتال گرم رهيو،

ليڪن افسوس جناب امام حسين عليہ السلام جي قليل جماعت جو تعداد گھٽجڻ لڳو ۽ عمر سعد کي پنهنجي لشڪر جي ڪثرت هئڻ ڪري ڪا بہ ڪمي محسوس نہ ٿي۔ ابوعذهي ضبابي جو شمر ذي الجوشن جي خاص ماڻهن مان هو سو انهي هنگامي ۾ زهير رضہ ابن القين جي ساٿين جي هٿان مارجي ويو، جنهنڪري فوج شام ۾ سخت حيراني پيدا ٿي۔ انهي معرڪي ۾ خاص سپاهہ شام مان سوين بلڪ هزارين آدمي مارجي ويا ۽ اصحاب جناب امام حسين عليہ السلام مان ٽيهہ ماڻهو درجہ شهادت تي فائز ٿيا، جن ۾ پندرهن سوار هئا ۽ پندرهن پيدل هئا۔ رسالي جي طول هئڻ سبب انهن ٽيهن شهيدن جا نالا درج ڪري نٿا سگهجن۔ انهن کان سواءِ جناب امام حسين عليہ السلام جا ڏهہ غلام ۽ جناب مولا مشڪلڪشا امير المؤمنين عليہ السلام جا ٻہ غلام انهي حملي ۾ ڪم آيا۔ انهن ٻاهتر دلاورن جي مجموعي مان اڌ جي قريب يا اڌ کان زيادہ درجہء شهادت جو شرف حاصل ڪري چڪا۔ جناب مصنف شهداءِ ڪربلا واري ٿورو اضافو هن طرح ڪيو آهي تہ زهيررضہ ابن القين ٻئي بہ دفاعي جهاد ۾ ڪارنامہ شجاعت هنطرح ڏيکاريو جڏهين پهرئين حملي بعد جنهن ۾ پنجاهہ آدمي

فوج حسيني جا هڪ مرتبي شهيد ٿي ويا تڏهين لشڪر مخالف جون همتون وڌي ويون، ڪوشش ڪرڻ لڳا ته دم پل ۾ بلڪ اک ڇنڀ ۾ فوج حسيني کي ختم ڪري ڇڏيون. انهي ڪري جدا جدا نمونن ۾ حملا ڪرڻ لڳا. مگر جناب حضرت امام حسين عليه السلام جي بينظير سياست حرب ۽ انجي اصحابن جي بيمثال شجاعت مخالف جي هر حملي کي ناڪام بنائيندي رهي، آخر ۾ شمر ملعون ازلي جناب حضرت حسين عليه لسلام جي خيمه تي حملو ڪيو ۽ پنهنجو نيزو خيمه پاڪ تي هڻي هئين چيو ”آڻيو آگ آڻيو“ آءُ هن خيمه کي هنجي رهڻ وارن سميت جلايان.

افسوس صد افسوس اوهين سمجهي ويا هوندا ته هنن خيمن ۾ رهڻ وارا ڪير هوا. هنن خيمن ۾ اهي پاڪ هستيون هيون جن جي تابعداري و احترام لاءِ چوٿين آسمان تي سج به پردو پئي ڪيو، ملڪ به سواءِ اجازت جي گهر اندر اچي نٿي سگهيا. انهن پاڪ هستين کي شمر پليت ڌمڪي ڏيئي چيو ته جلدي آگ آڻيو ته خيمن ۽ انجي رهڻ وارن کي جلايان ليڪن خيمن اندر رهڻ وارن ٻڌي ورتو جنهنڪري خيمي ۾ هڪڙو زبردست شور گريه و فرياد جو بلند ٿي ويو، انهي وقت زهير رضه ابن القين ڏي هو جنهن پنهنجي

ڏهن بهادر سپاهين سان حملو ڪيو. شمر ۾ ان سان جيڪا فوج هئي تنهنکي هٽائي خيمن کان دور ڪيو. ابو عزه جنابي جو شمر جو خاص ماڻهو هو تنهن کي قتل ڪيو.

دشمن جي فوج جڏهن پنهنجي هڪڙي ممتاز سپاهي کي قتل ٿيندي ڏٺو تڏهن پوري جوش و خروش سان انهن ڏهن آدمين تي گڏجي يڪو حملو ڪري ڏٿي پيا. سخت خونريز لڙائي ٿيڻ لڳي مگر هنن بهادرن تمام زبردست مقابلو ڪيو جنهنجي نتيجه ۾ دشمن کي شڪست ٿي ۽ زهيررضه واپس موٽيو.

(۴٥) "زهير رضه جا امام عليه السلام وٽ تسڪين ڏيندڙ ڪلما"

جڏهين حبيب ابن مظاهر رضه الله عنه شهيد ٿي چڪو تڏهن فرزند رسول جي چهري تي آثار شڪستگي ظاهر ٿيا. امام عليه السلام حبيب جي مدح ڪندي فرمايو "اي حبيب، خدا سبحانه و تعاليٰ توتي رحمت موڪلي، تون اهو مرد فاضل هئين جو ساري رات ۾ سڄي قرآن شريف جي تلاوت ڪندو هئين". زهير رضه ابن القين اٿي عرض ڪيو. اي فرزند رسول منهنجا ماءُ پيءُ توهان تان فدا ٿين هيءَ ڪهڙي شڪستگي اوهان

جي چهري تي آءٌ ڏسي رهيو آهيان. ڇا اوهين تصور نٿا فرمايو ته آءٌ حق تي آهيان. جناب حضرت امام حسين عليه السلام فرمايو هائو، خلاق عالم جو قسم آءٌ ڄاڻانٿو ۽ مونکي يقين آهي. آءٌ ۽ اوهين ماڻهو حق ۽ راهه هدايت تي آهيون. زهير رض چيو ته پوءِ اسانکي ڪهڙي پرواهه ٻهشت ۽ ان جي (ابدي) نعمتن جي طرف وڃون ٿا.

(٣٦) "نماز ظهر"

جڏهن نماز ظهر جو وقت اچي ٿيو تڏهن انهيءَ جي مهلت گهرڻ جي سلسلي ۾ حبيب ابن مظاهر رضي الله عنه درجه شهادت تي فائز ٿيو. انجي بعد به جنگ ملتوي نه ٿي ۽ مهلت نه ڏني ويئي. اهڙي موقعي لاءِ شرع نماز خوف جو حڪم ڏنو آهي. جنهن جي صورت هيءَ آهي ته فوج جا ٻه حصه ٿي وڃن. هڪڙو حصو دشمن سان مقابلو ڪري ۽ ٻيو حصو نماز ۾ شرڪت ڪري. امام نماز کي طول ڏي جيستائينڪ پهريون حصو پنهنجي نمار کي تخفيف سان پورو ڪري وڃي دشمن جي سامهون بيهي ته ٻيو حصو فوج جو اچي نماز ۾ شريڪ ٿي نماز جو فرض ادا ڪري. جناب امام عليه السلام پنهنجي مختصر فوج جي تقسيم هن طرح ڪئي

علامه مجلس عليه الرحمه بحار ۾ لکيو آهي جناب حضرت امام حسين عليه السلام زهير رضه ابن القين ۽ سعيد ابن عبدالله حنفي کي فرمايو ته اوهين ٻئي اڳتي وڌو جيئن ڪ نماز پڙهو. حڪم ٻڌنديئي ٻئي باوفا جان نثار اصحابن جي تقريباً اڌ جماعت کان اڳتي وڌيا. امام عاليمقام باقي رهيل ماڻهن سان نماز ظهر ادا ڪئي. بيدينن اهل ڪوفه و شام انهي حالت ۾ به ظلم و ستم کان باز نه رهيا. نماز گذارن جي انهي ننڍڙي جماعت تي به برابر تيرن جو مينهن برسائيندي رهيا. سعيد رضه ابن عبدالله جو امام عليه السلام جي سامهون سينو سپر ڪيو بيٺو هو ۽ تير جسم ۾ گهر ڪري رهيا هئا. نماز ختم ٿينديئي سعيد ابن عبدالله د.جه شهادت تي فائز ٿيو مگر شهيد راه خدا زخمن کان چُور چُور ٿي هيٺ چوندي زمين تي ڪري پيو.

”اللهم ابلغ نبيڪ عني السلام و ابلغه مالقيت من الم الجراح فاني اردت نصرة ذرية نبيڪ“.

پروردگارا! هن قوم اشقيا تي مثل قوم عاد و ثمود جي پنهنجي لعنت موڪل، ۽ منهنجو سلام پنهنجي رسول صلي الله عليه و آله وسلم جي خدمت ۾ پهچائي ۽ انجي ذريت طاهره جي نصرت جي وجه کان جيڪي

مصائب مونتي گذري رهيا آهن انهن کان به آنحضرت کي مطلع فرمائي- سعيد بن عبدالله جي زخمي ٿي ڪرڻ ۽ جان بحق تسليم ٿي وڃڻ بعد به زهير رضه پنهنجي انهي منزل تي قائم رهيو۔

(٣٧) "حضرت زهير ابن القين جو ميدان جنگ ۾ وڃڻ ۽ شهادت پائڻ"

زهير رضه کي بارگاهه حسيني مان ڪڏهين اذن جهاد مليو ۽ انهي آخري جنگ ڪڏهين ڪئي- گذشته صفحن جي مطالع ڪرڻ سان اندازو ڪري سگهجيٿو ته ميدان نبرد ۾ زهير رضه ابن القين جي جدوجهد ڪيتري وسيع هئي تنهن هوندي به آئيندي زهير رضه جو آخري جنگ ۾ وڃڻ تنهن بابت به ذڪر ڪبو۔ اسانکي هي به ڏسڻو آهي ته زهير رضه جوان نه هو پر اڌڙوٽ عمر جو سپاهي هو، پر جيڪڏهين ڪٿي جوان به هجي ها تڏهين به آخر هڪ انسان هو، ڪيستائين قوت وفا ڪري ها۔

سڀ کان پهريائين جڏهين ساڄي طرف (ميمنه) تي لشڪر شام حملو ڪيو هو، تڏهين به ٽن ڏينهن جي بک ۽ پياس ۾ پنهنجي مختصر ساٿين کي وٺي وڃي جنگ ڪئي. ظهر کان پهريائين شمر جي مقابل ۾ جهاد ڪيو۔ وري نماز ظهر وقت به جهاد ڪيو وري نماز

ظهر وقت به جهاد ڪيو ڇو جو جيڪو تير امام عليہ السلام جي طرف آيو ٿي ته انکي روڪيائين ٿي. انهي ڪارگذاري بعد انجي قوت ڪي جواب ڏيڻ گهرنو هو. ليڪن اها به قدرت خدا هئي جو زهير رضه ظهر جي نماز بعد به زنده رهي سگهيو. هن ڳالهه تي سڀني جو اتفاق آهي ته زهير رضه حبيب ابن مظاهر جي بعد شهيد ٿيو.

جناب حضرت امام حسين عليہ السلام نماز ظهر کان فراغت فرمائي باقي رهيل اعوان و انصار جي جماعت درست فرمائي انهنکي هيٺيون خطبو ارشاد فرمايو:-

اي منهنجا جان نثارو! نظر ڪري ڏسو هي بهشت جا دروازا ڪشادا ۽ حوران جنان آراسته و قصور بهشت پيراسته آهن. قدسي ۽ غلمان بهشت منتظر آهن ۽ خود جناب رسالتماب صلي الله عليہ و آلہ و سلم به چشم دراه آهي ۽ جيڪي اصحاب و انصار شهيد ٿي چڪا آهن اهي سڀئي اوهان صاحبن جي لاءِ مشتاق آهن. نيز منهنجي مادرگرامي ۽ منهنجو پدر عالي مقدار به اوهان جي لاءِ مشتاق آهن. هاڻي اوهانکي مناسب آهي ته پنهنجي دين جي حمايت ۾ پنهنجي ڪوشش کي وسيع ڪريو ۽ پنهنجي رسول صلي الله عليہ و آلہ و سلم جي حرم محترم کان هنن دشمنان دين جي مظالم و جورو ستم

کي دفع ڪريو.

حقيقت هيءَ آهي تہ اهلبيت عليهم السلام انهيءَ وقت عجيب اضطرار و انتشار ۾ مبتلا هئا. جناب امام حسين عليہ السلام جو مٿيون بيان ڪيل خطبو ٻڌنديئي حرم محترم کان گريہ و زاري جون صدائون بلند ٿيون. بيوارث عورتن ۽ معصوم ٻچن جون صدائون ۽ فريادون هنطرح بلند ٿيون.

اي گروهہ مسلمانان! اي ناصر مؤمنان! دين خدا جي حمايت ڪريو، رسول مقبول صلي الله عليہ و آلہ وسلم جي حرم محترم کان دشمن کي دور ڪريو. ظالمن کي پنهنجي امام کان جو اوهانجي رسول جي ڌيءَ جو فرزند آهي دفع ڪريو ۽ يقين ڪريو تہ خدا سبحانہ و تعاليٰ هنوقت اسانجي نصرت متعلق اوهان کان امتحان وٺي رهيو آهي. اوهين اسانجي جد امجد جي مڪانات ۾ همسايہ هوندا. اسانجي نزديڪ معزز هوندا ۽ اسانجي دوستن ۾ شمار ڪيا ويندا. پوءِ هنن دشمنن کي اسانکان دور ڪريو. الله اوهانکي اسانجي طرفان برڪت عطا فرمائي.

باقي جيڪي ٿورا اصحاب جان نثار رهيل هئا، انهن جڏهين عصمت سرا جي پرديدارن جون اهڙيون مايوسانہ

صدائون، دانهون ۽ ڪوڪون ٻڌيون تڏهين سڀئي اصحاب ۽ جان نثار زارو زار روئڻ لڳا ۽ هيئن جوش مودت ۾ فرمائڻ لڳا.

اي اهلبيت رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم اسانجون جانيون اوهانجي جانين تي تصدق، اسانجو خون اوهانجي خون تي نثار ۽ اسانجا روح اوهان حضرات جي روحن تي فدا ٿي وڃن خدا جو قسم ڪو به شخص اوهان تائين نٿو پهچي سگهي جيستائين اسانجي جان اڃا جسمن ۾ آهي. اوهين يقين سمجهو ته اسان پنهنجون جانيون اوهان حضرات جي راهه ۾ بخشش ڪري چڪا آهيون، اهي تلوارن ۽ تيرن جي لاء وقف ٿي ويون آهن اهڙي طرح اسان پنهنجي جسمن کي مصيبت جي نذر ڪيو آهي ته اسين اوهانجي حفاظت و حرمت ۾ ڪوشش ڪنداسون جيسينڪ شربت موت نوش ڪريون، اڄوڪي ڏينهن (اڄ جي ڏينهن) خير و فلاح انهي شخص جي لاء آهي جو پنهنجو سر اوهانجي راهه ۾ قربان ڪري ۽ موت کان اوهان حضرات کي بچائي.

اهي تشفي آميز ڪلمات چئي پهريون شخص جنهن امام عليه السلام کان ميدان جنگ جي اجازت حاصل ڪئي اهو حضرت زهير رضه ابن القين رضي الله عنه هو.

۽ ميدان جنگ ۾ تشريف وٺي هن طرح رجز پڙهيائين (رجز معنيٰ اهي جوش وارا شعر جيڪي فوج جي سامهون جوش ڏيارڻ واسطي پڙهيا وڃن)

انا زهير و انا ابن القين - وفي يميني مرهن الحدين
اذرب دكم بالسيف عن حسين - ان حسينا احد السبطين
ابن علي طاهر الجدين - من عترة البرا لتقي الزين
ذالك رسول الله غير المين - ياليت نفسي قسمت قسمين
و عن امام صادق اليقين - اضربكم محاميا عن دين
اضربكم ضرب غلام زين - اضربكم ولا اري من شين
بابيض وا سمرر و صاد و دين - يا رب فالضرني علي اللعين
"اليوم يقضي الدين اهل الدين"

ابو مخنف جو بيان آهي ته اهو رجز زهير رضه قبل زوال جيڪا جنگ ڪئي هئي انهي موقعي تي پڙهيو هو. دوباره جڏهين آخري جهاد جي لاءِ ميدان ۾ آيو تڏهين هي رجز پڙهندي رهيو:-

اقدم حسينا هاديا مهديا - اليوم القي جدك النبيا
محمدا و المرتضي عليا - و ذالجناحين الفتي الكميا
و فاطم الطاهر الزكيا - و من مضي من قبلنا تقيا
فالله قد صير في وليا - في حبكم اقاتل الدعيا
واشهدالله الشهيد لجباوحسنا - لبشروا يا عترة النبيا
بجنة شرابها مريا - والحوض حوض المرتضي عليا

انهي رجز جا بعضي شعر حجاج بن مسروق جي زبان جا نقل ڪيا ويا آهن مگر صحيح هيءَ آهي ته اهي رجز زهير رضه جا آهن. مجلسي عليه الرحمه، به انهن کي بحار ۾ نقل ڪيو آهي فاضل سماوي جي تحرير سان به واضح ائين آهي ته مٿيون چار مصرعون زهير رضه جناب امام حسين عليه السلام جي روبرو پهچي پڙهيون آهن انهن رجزن بعد پنهنجي تيغ شعله بار سان فوج مخالف تي حمله آور ٿيو . زهير رضه پنهنجي خداداد شجاعت و دليري سان عمر سعد جي لشڪر شام جي ميمنه و ميسره تي زبردست حملو ڪيو جو فوج کي زير و زبر ڪري ڇڏيو. انهي هلچل کي مورخين مختلف الفاظ ۾ بيان ڪيو آهي ڪنهن چيو آهي ته سخت ترين جنگ ڪئي. ڪنهنجي راءِ آهي ته اهڙو جهاد ڪيائين جو نه ڏٺو نه ٻڌو، هڪڙي دم جو دم ۾ بروايت محمد ابن ابيطالب هڪ سؤ ويهن دشمنن کي ماريائين. بروايت ابو مخنف سٽهتر ٧٧ ڪفارن کي ماريائين. هڪڙي قول موجب هيءُ به آهي ته زهير رضه حملو ڪيو پوءِ وڙهندي رهيو. ايستائين ڪ (٧٠٠) ست سؤ سپاهين کي قتل ڪيائين حقيقتاً صحيح هيءَ آهي ته زهير رضه جي

هتان پهرئين جهاد ۾ پنجاهه سوار ۽ آخري جهاد ۾ ستر پيادا ۽ سوار قتل ٿيا. جنهنڪي مجموعي حيثيت ۾ معتبر مقاتل ۾ هڪ سؤ ويهن جي تعداد ۾ ظاهر ڪيو ويو آهي- ايتري بهادريءَ هوندي انهي وچ ۾ آخر ڪثير بن عبدالله شعبي ۽ مهاجر بن اوس التميمي ٻنهي شخصن گڏجي حملو ڪيو. نيزن ۽ تلوارن جي ٻي در ٻي ضربن سان قتل ڪيائون. ٻئي هنڌ مختلف نموني ڇاٽايل آهي ته زخمي ٿي سيف و سنان جي ڪري گهوڙي تان ڪريو ۽ بعضي چونٿا ته فوج مخالف کان هڪڙو تباهڪن تير آيو جنهن زهير رضه کي گهوڙي تان زمين تي ڪيرايو- ۽ روح مبارڪ گلشن جنت جي طرف پرواز ڪري ويو. فجائه سهم خابر فجدله صريعاً و عجل الله بروح الجنته رياض.

جناب حضرت امام حسين عليه السلام پنهنجي وفادار جان نثار جي لاش تي آيو ڇا ڏٺائين ته پنهنجي خاص ناصر جي ساري لاش خاڪ و خون ۾ تر آهي تڏهين تمام ارمان و افسوس ۾ هيئن فرمايائين:

لا يبعدك الله يا زهير و لعن الله قاتلك لعن الذين مسخوا قردة و خنازير.

ائين ڏسي دعائي مغفرت ڪئي ۽ قاتل تي لعنت

ڪندي چيائين اي زهير خدا سبحانه و تعالى توکي پنهنجي بارگاهه کان دور نه ڪري، تنهنجي قاتلن تي لعنت ڪري ۽ انهنکي باندر و خنزير (سور) جي صورت ۾ بد شڪل ڪري.

(٢٨) "زهير رض جو مرتبو"

هن کان اڳي سيدالشهداء جي حقيقت آموز ڪلام ۾ زهير رض ابن القين کي مومن آل فرعون سان تشبيهه ڏني ويئي هئي. انهي وقت انجي قاتل جي عقوبت کي بني اسرائيل جي معذب فرقن جي هموزن پڏايو ويو، علامهٔ اقبال انهي وقت جي خيال کي هن نموني پيش ڪيو آهي.

موسيٰ و فرعون و شبير و يزيد
اقبال اين دو قوت از حيات آمد پديد

(٢٩) "زهير رض کي امام عليه السلام جو بيڪسيءَ ۾ ياد ڪرڻ"

اهڙي پيڪر وفا ۽ مجسمهٔ شجاعت سپاهي جو ساٿ ڇڏڻ اهڙو آسان نه هو، جو قدر شناس امام عليه السلام فراموش ڪري، بلڪ پنهنجي صادق دوست کي آخر تائين پئي ياد ڪيائين. ابو مخنف جو بيان آهي ته جناب حضرت امام حسين عليه السلام جڏهين ميدان ۾

تشريف آندي تڏهن پنهنجي ساڄي کاٻي ٻنهي پاسن نگاهه ڪيائين پر افسوس انهن مددگارن اصحابن ۽ جانثارن مان بجز انهن ماڻهن جي ڪوئي نظر نه آيو جنجون پيشانيون خون و خاڪ ۾ گرد آلود هيون جنجي فرياد جي صدا موت کي قطع ڪري ڇڏيو هو. اهڙي زبردست تڪليف واري وقت ۾ صابر امام جنهنجو ڪوبه الله ري مددگار نه هو، سامهون خيمن ۾ حرم محترم ٻن ڏينهن جي بک و پياس ۾ لاچار هو، اهڙي پر آشوب وقت ۾ ٻه مطهر دليون هيون جنجي ڪشش هڪ ٻئي ڏانهن هئي، اهي ڀاءُ ڀيڻ جون دليون هيون. جناب حضرت زينت سلام الله عليها پنهنجي ڀاءُ خاطر ذات ذوالجلال کي ٻاڏائي رهي هئي تنهنکانسواءِ آخري وقت پنهنجي ڀاءُ جي منهن کي ڏسي رهي هئي. هوڏانهن جناب حضرت امام حسين عليه السلام بلند آواز سان پڪاري رهيو هو. اي مسلم بن عقيل! اي هاني بن عروه! اي حبيب ابن مظاهر! اي زهير ابن القين، اهڙي طرح ٻين کي به پڪاري هيئن فرمايائين، اي منهنجا دلاور شجاعو! اي منهنجا تيز رفتار سوارو! مونکي ڇا ٿي ويو آهي جو اوهانکي پڪاريان پيو مگر اوهين جواب نٿا ڏيو. آءٌ اوهانکي استدعا ڪريان پيو اوهين منظور

نٿا ڪريو. ڇا اوهين سمهي رهيا آهيو؟ هاڻي اميد آهي ته اوهين منهنجي جواب ڏيڻ لاءِ اٿندا ڇا پنهنجي امام کان اوهانجي مودت و محبت بدلجي ويئي جو اوهين انجي مدد نٿا ڪريو. ڏسو جناب رسول خدا صلي الله عليه و آله و سلم جو هي ناموس آهي، جو اوهانجي نصرت نه هئڻ ڪري ماتم ڪري رهيو آهي. اي شريف خيال بزرگو! هاڻي اوهين پنهنجي ننڊ کان اٿي وهو هنن سرڪشن، بيدينن کي پنهنجي رسول پاڪ عليه السلام جي حرم پاڪ کان دور ڪريو. افسوس اوهان ماڻهن کي ننڊ اچي وئي، دوکي باز زماني اوهان سان بيوفائي ڪئي. انهي سبب ڪري اوهان مان هر شخص مجبور ٿي پيو ورنه اوهين منهنجي استدعا کي قبول ڪرڻ ۾ ذرو به تامل نه ڪريو ها، ضرور منهنجي نصرت و اعانت ڪريو ها. آءٌ خود اوهانجي فراق ۾ آزرده دل آهيان مان به اوهانجي پٺيان اچڻ وارو آهيان اسين سڀئي الله جا آهيون ۽ اسان سڀني جي باز گشت انهي جي حضور ۾ ٿيندي.

هاڻي انهي مان اسين اندازو لڳائي سگهون ٿا ته امام عليه السلام جي قدر داني جي حد ٿي وڃي جيڪي انصار بعد ۾ زمين ڪربلا تي اچي قتل ٿي درجه شهادت

کي رسيا، انھنکي ٻہ ياد ڪياڏون ۽ جيڪي پھريائين پھريائين جان ڏيئي چڪا هئا انھنکي ٻہ فراموش نہ ڪياڻون حضرت مسلم ۽ هاني جي يادگيري ڪان فرياد تي ڪياڏون.

ابتدا مظلوم ڪربلا عليہ التحيۃ والثنا جني نظر ۾ انصارن ۽ اصحابن جي خاص وقعت جو ثبوت آهي.

”السلام علي من تولي دفنہ اهل القري“

يعني سلام هجي ان ڳوٺ وارن تي جن انجي دفن جو انتظام ڪيو.

اها خدمت تاريخ ٻارهين جي باعجاز امام زين العابدين عليہ السلام بني اسد جي امداد سان ادا ڪئي ۽ گنج شهيدان ۾ ٻيءُ جي سيني انصارن کي سپرد خاڪ ڪيو.

(٣٠) تجهيز و تکفين

مٿي ٻڌايو ويو آهي تہ (١) زهير رضي الله عنہ پنھنجي زوجہ (ٻيبي) کي رخصت ڏيئي قبيلي وارن ماڻھن سان واپس ڪيو ٻئي قول موجب زهير رضہ جي زوجہ ديلم ڪربلا ۾ بہ آئي آهي. انهي لاءِ جدا جدا راءِ آهي. ليڪن قول پھرئين موجب لکجي ٿو تہ زهير رضہ الله عنہ جي پوين مان سندس وفا شعار ٻيبي جي سواءِ

ڪوبه نه هو جو زهير جي ماتم جو تڏو وڇائي. جڏهن ديلم کي واقعه ڪربلا جي خبر پيئي تڏهن پنهن جي باغ تمنا جي بربادي تي آنسوڏ وهائي، غمزده خاتون پنهن جي آخري فرض جي ادائگي جي لاء متقول شوهر جي غلام کي چيو نه وڃي پنهنجي آقا کي ڪفن ڏي. جڏهين غلام گهڻي قيمت وارو ڪفن وٺي ڪربلا ۾ داخل ٿيو تڏهين ان هڪڙو قيامت خيز منظر ڏٺو جو فرزند رسول جي لاش عريان (اگهاڙي) پيئي هئي اهو ڏسي هيئنئن چوڻ لڳو "آئون پنهنجي آقا کي ڪفن ڏيان ۽ آقائے ڪونين ٻنهي جهانن جي سردار حسين عليه السلام کي اهيئين ڇڏي ڏيان. خدا جو قسم ائين هرگز نه ٿيندو پوء ان غلام امام عليه السلام کي ڪفن ڏنو ۽ پنهنجي آقا (مالڪ) کي ٻيو ڪفن ڏنو."

ارباب تاريخ لاش مبارڪ کي صرف ڪفن پهرائڻ جو تذڪرو ڪيو آهي. دفن جو مختصر ذڪر اڳئين باب ۾ اچي چڪو آهي.

(٣١) قاتل

زهير رضي الله عنه جو قاتل انهي ظالم گروه جو هڪڙو سپاهي هو جنهن ڪربلا ۾ آل محمد جو چراغ گل ڪيو انهي درنده صفت فوج جو تعلق پيروان يزيد و ابن

مرجانہ سان هو جنهن ملڪ شام ڪان فروغ حاصل ڪري رفتہ رفتہ ڪوفي ۽ مديني تائين پنهن جو اثر ڦهلائي ڇڏيو هو. انهن جي دلين ۾ ذري برابر بہ محبت علي نہ هئي ورنہ تہ اهو ناممڪن هو جو پيءُ جو دوستدار ڏي اهو پٽ جي پٺيان قتل ڪرڻ لاءِ پوي. قاتلان حسين کي شيعہ سمجهڻ هڪ اهڙو غلط خيال آهي جنهن کي دشمن بہ تسليم نہ ڪندو. قاتلن جا نالا اڳيئي مٿي باب ٢٧ ۾ اچي چڪا آهن. جي ڪثير بن عبدالله شعبي ۽ مهاجر بن اوس تميمي آهن جن ٻنهي گڏجي حملو ڪيو هو، نيزن ۽ تلوارن جي ضربن سان قتل ڪيائون.

(٣٢) زهير رضہ جي آل محمد سان مودت و محبت ڪري دنيا ۾ سندس نالو قائم رهڻ

زهير رضہ پيغمبر صلعم جو اصحابي، عرب جو سربر آورده ۽ بهادرن ۾ بهادر انسان هو. اهو تحقيق مذهب جي منزل تي عام ماڻهن وانگر پيءُ ڏاڏي جي نقش قدم تي هلڻ وارو نہ هو بلڪ ذاتي تلاش ڪري راهہ حق اختيار ڪئي هئي نصرت امام عليہ السلام جي جذبي ۾ عيال جي بہ پرواہ نہ ڪيائين. حضرت امام حسين عليہ السلام زهير رضہ کي ميمنہ فوج (ساڄي پاسي) جو سردار بنايو هو زهير بہ انهي سيف زبان سان پرزور احتجاج ڪيو.

ڪيترا دفعا تلوار ڪٽي فوج مخالف سان سامهون ٿيو ۽ ڪيترا دفعا فوج عدو سان گفتگو ٿي ان ۾ بہ شريڪ رهيو - حتيٰ ڪ فاطمه زهرا جي لال صابر امام مظلوم ڪربلا سيد الشهدؑ تان پنهن جـي جان فدا ڪيائين. هڪڙي شاعر زهير رضہ جي مرتبي ۾ هيئن فرمايو آهي.

کيا مرتبہ بيان ہو زہير ابن قين کا
محسن رسول کا ہے تو ناصر حسين کا

اهڙو ڪوبہ ماڻهو نہ هوندو جو زهير کي وساري ڇڏي. هي اهو پروانو آهي جنهن پنهن جي جان آل مصطفيؑ تان قربان ڪئي. انهي ڪري هجو نالو من بي بقا دنيا ۾ قائم رهندو. هر زائر (زوار) شهيد نينوا جي روضي مبارڪ تي وڃي زهير لاءِ آنسون وهائيندو ۽ بي پناهہ شجاعت و صبر و استقلال جو تذڪرو ڪندو.

بابي انتم و امي طبتم و طابت الارض التي فيها
دفنتم و فزتم فوزاً عظيماً

(٣٣) خاندان

زهير رضہ جي خانواده بن سليمان بن مضارب بن قيس بجلي جو نالو بہ نظر انداز نتو ڪري سگهجي. هي زهير بن قيس جو سوٽ هو ۽ ان سان سنہ ٦٠ هجري ۾ حج ڪان مشرف ٿيو. جڏهين زهير رضہ امام عليہ السلام

جي نصرت لاءِ تيار ٿي سادات جي قافلي ۾ شريڪ ٿيو تڏهين (هتي سليمان جو نالو ڪتاب ۾ لکيل آهي مٿي شروعات کان خانواده بن سليمان جو نالو لکيل آهي) سليمان به پنهنجي دانائي سان انهي فريضي کي محسوس ڪيو پوءِ اهو به زهير سان گڏجي آيو. روز عاشوري ظهر جي بعد انجي به شهادت واقع ٿي. مقاتل ۾ انهي کان زياده احوال نظر نٿو اچي. اهو به قتلگاهه پنهن جي ساٿين سان خواب ۾ محو آهي لا تقولوا لمن قتيل في سبيل الله اموات جي خوشخبري انجي ابدي حيات جي ذميوار آهي.

(٣٤) زهير رضه جا همنام شهيد

ڪربلا جي شهيدن ۾ به جليل القدر اصحابي زهير رضه جي همنام هئا. (١) زهير بن بشير خشعمي، انهي مجاهد ملت کي ابن شهر آشوب عليه الرحمه فوج مخالف جي پهرئين حملي جو مقتول بڻايو آهي زيارت شهداء ۾ انهي تي سلام موجود آهي.

"السلام علي زهير بن بشير الخشعمي"

سلام ۾ ولديت و سڪونت جي طرف اشارو انهي لاءِ آهي ته دنيا کي نسل طيب جي تعارف سان هي به معلوم ٿئي ته مرڻ وارو ڪهڙي زمين جو باشندو هو.

خشم، يمن جي هڪ سردار قبيلي جو نالو آهي جو خشم بن انمار جي نالي سان عرب ۾ مشهور آهي.

(٢) زهير بن سليم ازدي، (هن جو نالو ڪن ڪتابن ۾ زهير پٽ مسلم جو لکيل آهي) هي به يمن جو رهاڪو هو. هن جي مورث اعليٰ جو نالو ازد بن غوث هو هي قبيلو تمام باعزت سمجهيو ويندو هو. تاريخ ۾ هنجي شهادت ٻه پهرئين حملي ۾ لکيل آهي ليڪن تاريخن ۾ وري هن نموني بيان ڪيل آهي.

ڏهين تاريخ جي رات جي جڏهن دشمنن مشڪل سان هڪ رات جي مهلت ڏني ۽ عام طرح ائين سمجهو ويو ته ڏهين جي صبح جو آل محمد جو چراغ گل ڪيو ويندو. زهير پنهنجي فرض کي محسوس ڪندي صف عدو ڪان ذڪري آيو.. ۽ پهرئين حملي ۾ دشمنن سان جنگ ڪري شهيد ٿي ويو.

زيارت ناحيه ۾ انتي سلام هنن لفظن ۾ ٿيل آهي

"السلام عليٰ زهير بن سليم الازدي"

فضل بن عباس بن ربيعه بن حارث بن عبدالمطلب هڪڙي عربي قصيدي ۾ بني اميه جي سياهڪاري جو ذڪر ڪيو آهي انهيءَ سلسلي ۾ شهداء ڪربلا مان

بعضي جا نالا بيان ڪيا آهن جن ۾ زهير رضہ جو بہ نالو آهي.

ارجعوا عامرا وردوا زهيرا — ثم عثمان فارجعوا غار مينا
وارجعوا الحرو ابن قين وقوما — قفوا حين جاور وا صفينا

يعني زهير ۽ عامر کي واپس ڪريو انهن جي علاوه عثمان کي بہ انهن سان گڏ واپس موٽايو حر ۽ قين جي پٽ کي ۽ انهن ماڻهن کي جيڪي جنگ صفين ۾ قتل ٿيا. انهي شعر ۾ زهير کان مراد اهو ٿي مرد نبرد آزما آهي.

(٣٥) "باب المراثي"

زهير رضي الله عنہ جي مصائب تي ڪيترن هندستان جي شاعرن بہ اردو ۾ مرثيہ چيا آهن جن مان اڪثر پنجويهن کن تمام سٺا لکيا آهن انهن مان مرزا دبير، مير انيس، اوج، حضرت ذڪي، حضرت رضي ۽ زاهر جي مرثين مان نموني خاطر هيٺ ڏجن ٿا.

"مرزا دبير"

ہو ذکر زمرہ شہدا یہ مجال کیا
بس اک زہیر قین کا لکھتا ہوں ماجرا
جو بعد حج حسینیوں سے راہ میں ملا
کیا سیدھا آیا گھر سے خدا کے سوئے خدا

پروانہ سال طواف چراغ حرم کیا
اک ماہ مین ثواب دو حج کا بہم کیا

" میر انیس "

بولے زہیر قین کہ حاضر ہیں سب غلام
بڑھکر حبیب بھي ہوئے مصروف اہتمام
کرسي منگا کے بیٹھ گئے اکطرف امام
رتبہ میں ہو گئي وہ زمین عرش احتشام
پرتو فگن تھا نور رسالتماب کا
سر پر لگا تھا چھتر زرین آفتاب کا

" اوج "

وہ بچپنے کا حبیب امام عرش وقار
حبیب ابن مظاہر سر آمد انصار
زہیر قین شہ مشرقین کے غمخوار
یہ میمنہ کے تو وہ میسرہ کے تھے مختار
دو جانب اپنے رفیقون سمیت حاضر تھے
جفا نصیب غریب الوطن کے ناصر تھے

" حضرت ذکي "

غل تھا کرنیکو یہ فردوس کي سیر آئے ہیں
کر کے بیعت شہ والا سے زہیر آتے ہیں

" حضرت رضي "

جو باغ کربلا میں لگایا حسین نے
ہیں پھول اس چمن کے جناب زہیر بھی

رئیس الواعظین نواب سید محمود علي خانصاحب

" زاهر " صنعت توشيح

زاہر زہے نصیب زہیر ابن قین کا
ہم بزم خلد مین ہے شہ مشرقین کا
یا رب اس شہید کے صدقہ مین بھیجدے
روضہ پہ جاکے میں کرون ماتم حسین کا

افسوس اسان جي سنڌي شعراء ڪرام مان ڪنهن به صاحب هن پرواني آل محمد ڏانهن توجه نه ڏنو آهي.

" اللهم صلي علي محمد و آل محمد "

هيءُ ڪتاب محمد هاشم عرف ميوه خان پبلشر پرنٽر
پنجتني اماميه اليڪٽرڪ پرنٽنگ پريس اسٽيشن روڊ
حيدرآباد ۾ ڇپيو
۽
حاجي محمد عرف منور علي ولد الهڏنه جعفري
پهاڙ مري تعلقه ٽنڊه باگو مان پنهنجي خرچ سان ڇپائي
پڌرو ڪيو. ۱ محرم ۱۳۸۸ھ مطابق ۲ اپريل ۱۹۶۸ع